

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԱՆՍԱՏԱՆԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԱՐԲՈՒԹԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անսունք եւ Ծնունդ.— 2. Աստուածաբանական հորհուրդը
Ս. Ծննդեան տոնին ստիւ. Ե. Ե. Դ.— 3. Յովնանեան Պատկոյի.
Տարեդարձ. Թրգմ. Նեսար.— 4. Պետրիւն եւ Եկեղեցի (Ե.)՝ Խըմ-
բագրական.— 5. Կրօնական. Ծնունդ. (Խոյնունք). Բ. Ե.— 6. Նա-
խասանականութեան Բարոյական իմաստը. Թ. Ե. Դ.— 7. Կողմի ու
Եղեղ. Լաֆօնքին. Թրգմ. Մեարոյ Նուարեան.— 8. Սոկրատի Մա-
հը. Լաւարքին. Թրգմ. Ե. Ե. Դ.— 9. Հայ Միաբանութեան մը
ժաղունը՝ Մար-Սարայի վանքին մէջ (Բ.) Մ. Ե. Ա.— 10. Մանդա-
կունիի ճանտունն մէկ նոր Ձեռագիրը. Ե. Ե. Դ.— [11. Մանեա-
խօսական. Բարոյական Դաստիարակութիւն. հեղ. Մ. Դ. Մալեան. Ն.
Սրկ. Տէր Ներսիսեան.— Մարաշի ջարդը. պատճառեց՝ Յովսէփ Տէր-
Վարդանեան.— 12. Տարեցոյցներ. Թեոդիկ. Ասեկուն՝ Տարեցոյցը՝ 1928.
Բ.— 13. Հաւատքի եւ Կարգի համաշխարհային ժողովը. Տեղեկագրեց՝
Ղեւոնդ Եսփ. Դուրեան.— 14. Բանասիրական Մանրութ. Ն. Ազ-
բակեան.— 15. Նշխարք Լաֆօնեաց Մանեաբանութեան. հրատարակեաց՝
Յ. Յ. Մ.— 16. Ս. Յակոբի Ներսիսեան.

The S I O N, an Armenian Monthly of Religion
Printed in JERUSALEM - PALESTINE

ՍԻՈՆ ՆՈՒԻՐՈՂՆԵՐ 1928-Ի ՀԱՄԱՐ

Հոգ. Տ. Մուշեղ վրդ. Հայրապետեան, Մասիսեան Զաքարիոյն՝ Կիզէ:

Հոգ. Տ. Թարութիւն վրդ. Պարոնեան, Թովսէփեան Տ. Թարութիւն Քննչ.ին՝ Կալաց, Ասատուրեան Արամին՝ Կիպրոս:

Հոգ. Տ. Զաւէն վրդ. Վարժեան, Քերորեան Տ. Ներսէս Քննչ.ին՝ Պուքրէշ:

Հոգ. Տ. Կիւրեղ վրդ. Իսրայելեան, Իսրայելեան Տ. Մաշթոց Քննչ.ին՝ Նոր-Ջուղա:

Տէր-Ներսէսեան Ներսէս Սարկաւազ, Թաւրեան Տ. Պետրոս Քննչ.ին՝ Նիւ-Նորք:

Պօղարեան Նորայր Սարկաւազ, Աղամեան Հրանդին՝ Սըմըրվիլ:

Պիւլպիւլեան Անդրանիկ Սարկաւազ, Թովայեան Բիւզանդին՝ Հալէպ:

Նազուպեան Յակոբեան, Յէրմանեան Դրիգորին՝ Իսկէնտէրուն, Դէորգեան Առուրին՝ Դամասկոս:

Նշանեան Աշոտ, Քիւրքեան Ստեփանին՝

Սօֆիա, Քէօլեան Տկն. Բարխան՝ Երուսաղէմ:

Սուլթանեան Թարութիւն, Քէլիշեան Պօղոսին՝ Նիւ-Նորք:

Քէօլեան Տկն. Բարխա, Աթանասեան Տքթ. Կ.ին՝ Նիւ-Նորք:

Քէլիշեան Զարմայր, Փիրանեան Տիգրանին՝ Հալէպ:

Փօլատեան Նիկարք՝ Նիւ-Նորքէն, Տէր Պետրոսեան Պետրոսին՝ Հալէպ:

Հոգ. Տ. Վահան վրդ. Գէորգեան՝, Լաւողիկէն, Վարդերեսեան Տ. Վարդան Քննչ.ին՝ Հալէպ, Քէլիշեան Որբանոցին՝ Պէյրութ,

Ազգ. Վարժարանին՝ Լաւողիկէ:

Պ. Անդրանիկ Կէնճեան՝ Փարիզէն, Տէր և Տկն. Ք. Ժամկոչեանին՝ Պէյրութ:

Տ. Շահէ Մ. Վ. Դասպարեան՝ Տօրչէթթէն, Փափազեան Քերորէին՝ Կ. Պոլիս:

Պ. Յ. Ս. Յէրմանեան՝ Լօզանէն, Հայ Ուսանող. Միութեան՝ Ժընէվ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Ս. ԱԹՈՒԻՍ ՏՊԱՐԱՆԷՆ

Օրմանեան Սրբազանի

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒԹԻՆ

Վերջին եւ Գրդ Մասը

Նուպար փաւայի, Պօղոս փաւայի եւ Օրմանեան Սրբազանի պատկերներով:

Ժամանակակից ազգային եկեղեցական պատմութիւն.

1808—1910

Տարիներու

գրեթէ 2000 երկիջեան երես. գին՝ 6 Ամերիկեան Տօլար. կամ 24 Անգլիական Շիլին. փոստի ծախքը մեր վրայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԱՄԵՆ. Ս. ՀՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԷՆ

ԸՆԹԱՅԻ Ի ԳՐՈՑ ԲԱՐԲԱՆ, Բ. Տարի, Գ. Տպագրութիւն:

Դին՝ 6 Եզրպ. դա՛.

Կարդացէ՛ք

Ղեւոնդ Եպս. Դուրեանի

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՉՆԵՐԸ

Ա. Բ. Գ. եւ Ե. հասօրները

իւրաքանչիւրը 2.6 Շիլին

Հասցէ.

Rt. Rev. Leon Tourian

229 Upper Brook St.

(England) Manchester

ԱՄԱՆՈՐ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ

ՍԻՈՆ իր **ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԱՆԵՆ** շեմքին վրայ, շատ հաճելի պարտք մը կ'զգայ իր շնորհաւորութիւններն ուղղել իր սիրելի ընթերցողներուն և իր բարեկամներուն, ուրոնց հետ մտաւոր և հոգեկան հաղորդակցութեան մը վայելքը ունեցաւ տարի մը ամբողջ:

ՍԻՈՆ իր շնորհաւորութիւնները կ'ուղղէ իր ընթերցողներուն եւ բարեկամներուն և առհասարակ բոլոր հայ ժողովուրդին՝ Ամանորայ և Փրկչին Յոնկեան հրաշափառ տօնին աւթիւ, մաղթելով ամենուն համար աստուածային օրհնութեամբ օծուած օրեր և հրեշտակային երգերու մեջն աւետուոյ խաղաղութեամբ զեղեցկացած տարիներ:

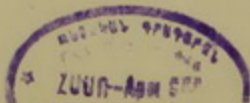
ՍԻՈՆ իր համակրանքն ու շնորհակալութիւնները կ'ուղղէ նաեւ բոլոր անոնց որ հետաքրքրուեցան իրմով, սիրելցին զինքն և քաջաբերեցին իրենց անվերապահ անկեղծութեամբ, և հաւատարմութեամբ կատարեցին իրենց պարտքը:

ՍԻՈՆ ի ընթերցողներ այս տարի պիտի վայելեն կրօնական և հոգեւոր կեանքի մասին աւետարանական խորհրդածութիւններու նոր շարք մը Ամեն. Դուրեան Ս. Պատրիարք Հօր զրէն: Այդ շարքը պիտի բաղկանայ վեց յօդուածներէ, որոնց անդրանիկը կը զարգարէ **ՍԻՈՆ**ի այս թիւին աւաջին երեսները:

Այս յօդուածներ, իրենց զրական յօրինուածքով և կրօնական տաք շունչով, վստահ ենք որ ներշնչումի ազդակներ պիտի բլրան հոգեւոր ճշմարտութիւններու լուսաբանութեան ծարաւի հոգիներու համար:

139-98

19339աԿ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ս. ՄԵՆԴԵԱՆ ՏՄԵՆ ԱՌԹԻ

Աստուածապաշտութիւնը կրօնական այն զգացումն է որ բարեպաշտական պարտականութիւններու հետ դրեթէ կը նոյնանայ հաւատացեալին մէջ, ու կուտայ անոր յայտնի դնացք մը՝ իր Աստուծոյն հաւասար պաշտելու ինչ որ բարի է միանգամայն և աստուածային։ Այդպիսի պաշտամունքի առարկան կ'ըլլայ ինքնին՝ Աստուծոյ և մարդոց սէրն ընդհանրապէս. և ս'րեւէ օտարոտի նկատում՝ չի՛ հաշտուիր այդ մարդուր և անշահախնդիր ողջմտութեան հետ։ Ճշմարիտ Աստուածապաշտութիւնը ո՛չ անհաւատութիւն մըն է և ո՛չ ալ սակարկութիւն մը՝ անձնական արժանիքներ ստեղծելու համար հոն ուր կը պահսին անոնք. այլ է՝ այն՝ ինչ որ աւանդական կամ տափակ կանոնադրութեանէ մը անդին կ'անցնի ու կը ներշնչէ մարդուն հետեւիլ հոգեկան այն խորհրդաւոր բերումներուն՝ որոնք, առանց զինքը զրկելու երկրաւոր կեանքի մը իրական պահանջումներէն, մօտ կը տանին Աստուծոյ պաշտամունքին, և այդ է անշուշտ որոշ հայեցողութիւնը Պօղոս Առաքեալին՝ երբ «մեծ շահավաճառ» կը կոչէ Աստուածապաշտութիւնը և կը համարի զայն «օգտակար ամէն բանի» (Ա. Տիմ. 2. 6, Դ. 7.)։

Պէտք է ընդունիլ սակայն՝ որ քրիստոնէական հրահանգներով, բարի գործերով, անկեղծ համոզումներով շինուած աստուածապաշտութիւնը բովանդակութիւնը չէ՛ նոյնին, այլ հարկ է ունենալ աւելի բան մը՝ որ բուն խորհուրդն է աստուածապաշտութեան։ Առաքեալը իր միեւնոյն թուղթին մէջ՝ զոր վերը յիշատակեցինք՝ նոր յայտնութիւն մըն ալ կուտայ մեզի, հասարակօրէն իմացուած աստուածապաշտութիւնը վերածելով իր բարձրագոյն իմաստին, և հրաւիրելով զմեզ որ զիտնանք ըմբռնել անոր խորհուրդը կամ խորութիւնը։

Արդ՝ եթէ հաւատացեալ մը հարցընէր մեզի՝ թէ ո՞րն է աստուածապաշտութեան խորհուրդը, պիտի յանձնարարէինք իրեն՝ կարգալ Ս. Դիւքին սա համարը (Ա. Տիմ. Ա. 6.)։

«Ան որ մարմնով երեւեցաւ
Արդարացաւ հոգիով .
Զինքն հրեցակները տեսան ,
Քարոզուեցաւ ազգերուն .
Աւխարհ իրեն հաւատաց .
Ու վերացաւ փառքերով » .

Այս տողերուն մէջ՝ որ ըստ յոյն բնագրին ևս երգի մը յօրինուածքն ունին՝ հաւատացեալը պիտի գտնէ աստուածապաշտութեան խորհուրդին խտացումը, որ խտացումն է միանգամայն Յիսուսի պատմական ևս փրկագործական կեանքին։ Կրնանք դիտել տալ հոս՝ որ Խաչի անարդանքն ու մահուան արհաւիրքը տեղ չունին այդ ստիքերոնին մէջ, որպէս թէ երգիչը ուզած ըլլար ըսել մեզի. Յանոն Աստուծոյ, զուարթ ու հոգեզմայլ ներշնչումը գերազոյն պէտք մըն է բարեպաշտ քրիստոնէին համար, վասնզի աստուածապաշտութեան

խորհուրդն է որ թեև որ փերելով մը կը տանի կը հանէ զինքը երկրէն գէ-
պի երկինք, հանդիսատես ընելով «մարմնով» երեցող աստուծոյ մը զօրու-
թեանը՝ որ յաւիտենական փառքերու մէջ կը ծրարուի :

Թեքեա ըստի սակայն . ինչո՞ւ ուրեմն Առաքեալը շատ անգամներով ու
մեծ խանդավառութեամբ կը խօսի իր Խաչի ձառք : Յայտնի է պատճառը .
ան իր պաշտած Յիսուսին իրական զոյութիւնն ու կեանքի զոհաբերումը կ'ու-
զէր հաստատել՝ երկրագունտին վրայ . միւս կողմէն հրեայ և հեթանոս միաքե-
րէ փարատելու համար Խաչի անողոք դայթակղութիւնը ստէպ կը դառնար այդ-
հարցին . մինչդեռ ճշմարիտ աստուածպաշտութեան ոգին՝ Յիսուսի երեւումն
ու փառաւորումը միայն պիտի սիրէր հռչակել ցնծութեամբ, մոռացոնքի տա-
լով պահ մը անոր մարմնաւոր կեանքին արիւնոտ վախճանը՝ որ չէր կրնար
չյիջեցնել անիրաւ մարդերու ոճիրն ու դատապարտութիւնը : Քրիստոնէութեան
խորագրածութեան դրոշմը չի՝ կրեք արգեօք վերը մէջ բերուած նուագաւոր
պատառիկը, իսկատեղ գեղօնը՝ նուիրուած մեր կրօնքի յաղթանակին . անոր
մէջ ազգեր կը քարոզուին և աշխարհ կը հաւատայ Յիսուսի . բայց չարիքն ու
չարերը չեն յիշուիր, ու մարդասպաններու եղեռնը ստուերած մը չի բերեր
երանութեան այդ տեսիլքին : Այո՛, աստուածպաշտութեան խորհուրդին ա՛նկ է՝
չխառնել ուղղակի կամ անուղղակի տեսելութեան ու վրէժխնդրութեան զգա-
ցում մը անհատաւ հոգիներու գէ՛մ . և ոչ ալ դայթակղութեան խայթ մը մօ-
տեցնել հաւատաւոր միտքին՝ որ զգլխուած ոտք կ'ելլէ փառաբանելու իր Տի-
րոջ աստուածային պաշտօնն ու մեծութիւնը :

* * *

Հետեւելով մեր նշանակած համարի իւրաքանչիւր տողերուն, կ'ուզենք
քանի մը խօսք ուղղել մեր Հայ հաւատացեալ եղբայրներուն և քոյրերուն .

Ա. — «Որ երեւեցաւ մարմնով» . — Յիսուսի Ա. Ծննդեան օրուան առիթով
զոր քիչ օրէն պիտի տօնենք, անդրադառնանք մարդկային պատմութեան այն
գրուագիին՝ որ հիմն ու խարխիսն է աստուածպաշտութեան մեծ խորհուրդին :

Եկեղեցին հին ու մարդարեական դուշակութիւններու համաձայն՝ կը դա-
ւանի մեր Փրկչին «մարմնով» երեւելու իրականութիւնը, զոր կարելի չէ և
պիտի չըլլայ հերքել, ո՛րքան ալ յանդգնին ոմանք այլանդակօրէն ուրա-
նալ զայն :

Կա՛յ սակայն կարեւոր կէտ մը՝ զոր պէտք է լուսարանել : Հրէական պատ-
մութեան մէջ կրկնակ երեւոյթով կը ներկայանայ մեզի Մեսիական ակնկալու-
թիւնը : Սպասուած Փրկիչը, շատերու համար, օժտուած պիտի ըլլար երկրաւոր
իշխանութեան բոլոր հանդերձանքներով . ան պիտի թաղաւորէր քաղաքա-
կանօրէն յուսահատած հրէին ճակատագիրը վերականգնելու համար, որով և
Մովսիսական եկեղեցին տիեզերական փարալը պիտի ըլլար հեթանոս ազգե-
րուն : Միւս կողմէ, քիչերու համար թէև, Փրկչի մը երևումը պիտի չեղտուէր
անօրինակ հանգամանքով մը . ան պիտի կրնար աղատարար մը ըլլալ, ո՛չ թէ
անջատ կամ սեպհական դեանի մը՝ կամ Պաղեստինի հոգին վրայ կանգնելով
իր գրօշը, այլ իրրեւ մարդ՝ ա՛յնպէս ինչպէս կը ծնի ո՛ր և է մահկանացու՝

եղեկելով երկրի վրայ ու մարդոց նեւ ասլելով՝ պիտի կատարէր իրեն յանձնուած փրկութեան բարոյական պաշտօնը։ Այս երկրորդ անկախութիւնն էր որ արդարացաւ մեր Տիրոջ մարմնառութեանն ու աւետարանած վարդապետութեան շնորհիւ, որով ընդհանուր եղբայրութեան մը բեղմնաւոր սկզբունքները քարոզուեցան «ընդ ծագս տիեզերաց», և երկնաւոր Հօր մը որդիներն ըլլալու ազատութիւնը շնորհուեցաւ ամենուն։ Արդ՝ ողջամիտ հաւատացեալ մը, որուն աչքին առջև փայլատակող ստուգութիւն մըն է այսօր Յիսուս Քրիստոսի կատարած փրկարար դերը, շատ պէտք չունի, կը կարծենք, մի առ մի վերլուծելու այս կամ այն մարդարէին ընդ ազատ գուշակութիւնները, գիտնալով թէ դարերու հեռաւորութենէն դիտուած մեծական պատկեր մը չի կրնար համեմատուիլ այն կենդանի պատկերին հետ՝ որ Յիսուսով նկարուեցաւ։ Եւ իրօք, Աւետարանն է որ կը լուսաւորէ այդ ամպամած մթնոթիւններն անցեալին, իր նորոգ ու պայծառ յայտնութեամբը, որուն առջև Եօային պիտի կրնար երկուանալ պահ մը, պիտի տատամէր թերեւ ծերունին Սիմէոն, եթէ կանոն չիակէր իր երջանիկ աչքերը, ինչպէս Յովհաննէս Մկրտիչ անգամ իր տկարացած համազումներուն տառապանքն ունեցաւ իր բանտին մէջ։

Ներուի մեզ հոս փակադիմ մը բանալ, յիշեցնելու համար՝ թէ մեծական անկախութիւններէն բոլորովին անկախ գետնի մը ընդարձակ տարածութեանը վրայ՝ հեթանոս աշխարհն ալ, իր կարգին, մարմնաւորուած աստուածներու դոյութեան հաւատաց և պաշտեց զանոնք, ինչպէս յայտնի է. և զուցէ տարակուսանքի մատնուած միտք մը այդ խառնակ պաշտամունքի նմանութիւնը կարծէ տեսնել Յիսուս Քրիստոսի մարմնառութեան մէջ։ Մենք այդ սխալ հայեցողութեան վրայ պէտք չունինք ծանրանալու, միայն թէ՛ հարց կուտանք անցողակի։ Մեր հեթանոս նախահայրերուն — և ուրիշ բազմաթիւ ազգերու — երկրպագած Արամադդին կամ Միհրի խանձարուրները աշխարհի ո՞ր անկիւնին մէջ քահուեցան. ո՞վ ծնաւ զանոնք միս ու ոսկրով. ո՞րն եղաւ անոնց գիրքն ու կեանքը, եթէ անոնցմէ մին «Երկինքն» էր և միւսը «Արեւ»ը, անոնց նման ուրիշ աստուածներ ալ լոկ անձնաւորութիւններն եղան բնական այս կամ այն երեւոյթներու կամ դօրութիւններու, և ո՛չ թէ տիրապէս ապրող ու չնչող հողիներ, Ինչո՞ւ ուրեմն հնար է նոյնացնել զանոնք Տէր Յիսուսի հետ, որ Բեթղեհէմի մէջ ծնաւ ճիշդ մեզի նման, և իր նմաններուն նուիրեց իր անձը, կերպարանակից ընելու համար զանոնք իր փառաւորեալ մարմինն։ Զգուշանալը չփութելէ քրիստոնէական կրօնին իրականութիւնը հեթանոսական իմացութիւններու և երեւակայութեան հետ։

Յիսուսի «մարմնով» երեւելու պատմութիւնը՝ դոր Մատթէոս և Ղուկաս աւետարանիչները կ'աւանդեն մեզի՝ միեւնոյն տառացքը չունի։ Առաջինը՝ այրին կամ մաուրին վրայ կանգ առնող նորանշան աստղին տակ՝ որուն կը հետեին ընծայաբեր մողերը՝ վրդովեցուցիչ տեսարան մը կը պարզէ մեր աչքին, հաւատարմօրէն նկարագրելով «Հրէից Թագաւորին» ազգելիք խուճապը։ Երուսաղէմի քահանաները կը խլրտին նենդաւոր սպառազինութեամբ մը. Հերովդէս կը խռովի, կը դաւադրէ. մանուկներ կը կոտորուին. Հռաքելի լացին ձայնը կը լսուի Հռոմայէն. սարսափ, փախուստ կը յաջորդեն իրարու, Էմմաւոսէի կեանքը փրկելու համար, երկրորդը սակայն՝ ծիծղուն դաշտ մը կը բա-

նայ մեր առջև, ո՛չ թէ մէկ աստղի, այլ համակ աստեղադադե երկինքին ներքև, ուսկից կը ծագի Աստուծոյ փառքը. հրեշտակ մը՝ յետոյ հրեշտակներ կ'երևին. անոնց երգը կը լսուի բարձրերէն. «մեծ ուրախութիւն» աւետող ձայները խաղաղութեան՝ հաճութեան կամ յօժար կամքի պատգամը կը հնչեցնեն երկրի ու մարդկութեան ականջին. հովիտներ իրենց հօտերուն պահպանութիւնը թողած՝ կը վազեն կուգան ողջունելու Փրկիչը կամ Օծեալ Տէրը, ու կ'օրհնեն զԱստուած: Ո՛չ մէկ զուացող սպառնալիք նորածին Մանկան որբանին մօտ: Ընողական գորովանքով կը տարուի ան իր հօր տունը, ուր մարդարէութիւններ կը խօսուին, և յետոյ գառնալով Գալիլիա՝ կ'աճի, կը զօրանայ լի իմաստութեամբ: Այս երկրորդ ներկայացումը՝ ուր հաւանական վտանգի մը հնչեղնութեամբ չզգացուիր բնաւ՝ անուշ միմեղրութեամբ մը շնչել կուտայ մեր հոգիներուն, և այդ հմայքով կը փոխադրէ զմեզ դէպի այն վայրը՝ ուր Աստուածապաշտութեան խորհուրդը բացատրող երգը պիտի թրթռար: Ի՞նչ ձևով ալ տրուին մեզի Աւետարանական պատմութեան այդ նախընծայ գրուագները, մեր հաւատքն այն է որ՝ երկրի վրայ «մարմնով» երեցող Աստուծոյ Որդին փառքերով վերացադէպի երկինք:

Դուք որ այս հաւատքն ունիք և կը պահէք զայն, եկէ՛ք ձեր երկրեզած էութեան խորերէն երգելու, Ս. Եննդեան Տօնին առթիւ, Հայ Քերթողին Օրհնութեան սա սրտառուչ հրաւերը.

«Խորհուրդ մեծ . . .

Որդիք մարդկան, օրհնեցէ՛ք, զի վաարն մեր մարմնացաւ»:

(Շարունակելի)

Ե. Ե. Դ.

ՅՈՎԷԱՆՆԵՍ ՊԱՍՅԱՆԻ

ՏԱՐԵԳՐԷ

Աւելի քան երեսն տարի կ' դուն զիս,
Ո՛վ մայր, աշխարհ քնիւր ցաւով, երկունքով.
Եւ իմին նոր ու փոքրիկ ճիւղս քեզի
Աւելի քան կը պահպանէր քան քո ցաւը:

Եւ յետոյ միշտ ցաւի միջեւ ու վախի,
Ո՛վ քաղցրիկ մայր, դուն զիս քնով սրունցիւր.
Ու յետոյ երբոր ևս քո մարմնովի հագունեցայ,
Երբ ունեցայ արջիս մէջ քիւրճի տնոյդ,

Մեծար. քնան տարի և. օ՛ր մը. արդին
Չո՛ւր կը խորհիմ ևս մայրենի այուրներն,
Ու քաղցր դիմին արդին իսկ ինձ կ'աղօթի.

Մայր, և ա՛յ լիակ գիտէր քեզիս, Բայց ցրտին
Գեղեցիկանին մէջ, երազի մէջ անշարժ,
Դուն կը գգուես այն սեւեռի զանգուրներս:

Թրգով. ՆԵՍՍՐ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՊԵՏԱԴԹԻԻՆ ԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ե.

Նախորդ յօդուածին մէջ տեսանք թէ ի՞նչպէս բնիկ հայ թագաւոր մը, Պապ, իրենց եկեղեցւոյ կալուածներուն կարեւոր մասը եւ նուազեցուց հոգեւորականներուն թիւը: Աւելորդ չէ անգամ մըն ալ դիտել տալ թէ հայ պետութեան այս կերպով միջամտութիւնը Հայաստանի եկեղեցւոյն հոգեւոր իշխանութեան անտեսական գործերուն ցոյց կուտայ թէ Հայոց եկեղեցին ամենեւին չէ ունեցած աշխարհիկ պետութեան մը յաւակնութիւնը: Զուտ հոգեւոր հաստատութիւն մըն է ան, որ հայ բնիկութեան մէջ կը կատարէ մարդասիրութեան եւ բարեկործութեան մեծ գործերը, իբրեւ գործնական արդիւնք Աւետարանին:

Հայոց կաթողիկոսը երկրին պետական գործերուն կը խառնուի, ո՛չ թէ իբրեւ ներկայացուցիչը եկեղեցական պետութեան մը, այլ իբրեւ հոգեւոր հայր, իբրեւ խելացի խորհրդական, մա՛նաւանդ երբ թագաւորը կը խոտորի շիտակ ճամբէ իր պետական եւ անհատական պարտաւորութիւններուն մէջ: Մեծն Ներսէսի եւ Արշակ թագաւորի յարաբերութիւնը, զոնէ ալն կերպով որ պատմագրուած է Փ. Բիւզանդի մէջ, որոշ կերպով ցոյց կուտան զայդ: Կաթողիկոսներ մա՛նաւանդ երբ իշխանական տուններէ սերած անձնաւորութիւններ էին, իբրեւ առաջին քաղաքացիներ, երկրի պետական ու վարչական գործերուն շիտակ եւ արդար ուղղութեան համար մասնաւոր պատասխանատւութիւն մը կ'զգային իրենց ներքը, եւ կը գործէին այդ ուղղութեամբ, կը սաստէին շահախնդիր եւ մրցակից նախարարները եւ կը յանդիմանէին նոյն ինքն թագաւորները ի շահ երկրին, եւ ո՛չ թէ եկեղեցւոյ համար աշխարհիկ պետութեան շահեր ապահովելու նկատմամբ: Ասիկա բոլորովին տարբեր երևոյթ մըն է պապական եկեղեցապետութենէն. պապական պետութեան նպատակն էր աշխարհական պետութիւնները հընազանդեցնել իրեն: Հայոց եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ ատանկ բան չկայ: Հայոց կաթողիկոսներուն ըրածը պարզ գործակցութիւն մըն է երկրին կառավարութեան, եւ ուրիշ ոչինչ: Եւ այդ համոզումով եւ գիտակցութեամբ է որ նոյն ինքն թագաւորը կամ կառավարութիւնը իրենք պէտք կ'զգային ի հարկին երկրի հոգեւոր պետին զիրքէն, խելքէն, անձնութիւննէն օգտուիլ պետական ունէ գործի կարգադրութեան մէջ:

Բայց մենք այս կէտը այնքան ալ չեշտելու պէտք չունինք. վասն զի այս երևոյթը կը պատկանի Հայաստանի քիչ շատ քաղաքական ամբողջութեան ու անկախութեան շրջանին:

Խնդիրը բոլորովին կը փոխուի մեր ազգային—եկեղեցական պատմութեան մէջ, երբ վերջ կը տրուի Արշակունեանց թագաւորութեան 428-ին եւ Հայաստան երկուքի կը բաժնուի եւ կը մանէ Պարսիկ եւ Յոյն տիրապետութեանց ներքեւ:

Հայ պատմութեան այս շատ նշանակելի եւ միանգամայն ցաւալի գէպքը կատարուեցաւ Մեծն Սահակի աշքերուն առջեւ:

Երբ հայ նախարարներ զիրար կը բզքաւէին ու կը վարկաբեկէին եւ չէին ուզեր հայ թագաւոր մը իրենց զխտն վերեւ, Մեծն Սահակն էր որ իր անձը եւ իր զիրքը կը վրտանդէր, պաշտպանելով երկրին շահերը Պարսից արքունիքին մէջ: Ան էր միայն անձնական շահ չփնտռողը՝ այդ ազգային եղբերակութեան մէջ: Այսչափ ազգեցիկ զիրք մը չէր ունեցած Հայոց կաթողիկոսութիւնը գերիշխան օտար պետութեան մը առջեւ: Պարսիկ արքունիքը չմտնէր Մեծն Սահակին անկախ, մաքուր եւ խիզախ արտայայտութիւնը, իր երկրին պատիւ եւ իրաւունքը պաշտպանելու առթիւ, եւ պահ մը զոհուեցաւ իրեններուն զաւանքին, պարսիկ կառավարութիւնը գրաւեց եկեղե-

ցական կայսրածնները, և Հայոց կաթողիկոսութեան պարտաւորութիւնները երկուքի բաժնուեցան պետական տտեանի մէջ, և Սահակին ըսուեցաւ. դուն այլեւս միայն հոգեւոր գործերով պիտի զբաղիս. իսկ կառավարական գործերը յանձնուեցան Շմուէլի։ Այսպէս՝ պարսիկը կաթողիկոսական երկու աթոռ ստեղծեց իր տիրապետութեան ենթարկուած Հայաստանին մէջ, Սահակ քաջուեցաւ Բագրեւանդ իբրեւ շնորհ ստանալով իր յարբունիս գրաւուած կայսրածններէն ապրելու չափ օտակաւ գիւղացի, և անոր ընդ-դիմադրաւ ու հակաթոռ Շմուէլ տարին՝ Վաղարշապատ։ Սահակ միայն կաթողիկոսութեան զուտ հոգեւոր գործերը պիտի վարէր, այն ալ սեղմումով. զոր օրինակ եպիսկոպոս պիտի կրնար ձեռնադրել միայն ա՛յն անձերը, որոնք կ'ընծայուէին ընդդիմադրաւ Շմուէլի կողմէն։ Իսկ Շմուէլն էր որ պիտի գործակցէր պարսիկ մարզպանին՝ երկրին կառավարութեան մէջ, որ կը կայանար մասնաւորապէս այլեայլ հարկերու կամ տուրքերու զանձման մէջ։

Մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ այս քիչ շեշտուած տեղեկութիւնը բաւական հետաքրքրական է, և լաւ լոյս մը կը սփռէ Հայոց կաթողիկոսներուն պետական գործերու մասնակցութեան նկարագրին ու կերպին վրայ։

Խորենացին սաղէս կը մանրամասնէ ասորի Շմուէլի կաթողիկոսական պաշտօնին հանգամանքը, «բնիկնից մարգարանին, կալ ի վերայ րաշխից հարկաց ինքրեկոց. և յաստատանց և ալ աշխարհական կարգաց» (Խոր. Գ. կէ.)։ Այսինքն Հայոց կաթողիկոսին պետական գործերու մասնակցիլը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ պարզապէս պետական տուրքերու հաւաքման գործին օգնել և դատական գործերը վճել։ Այս վերջինը արդէն ըսկիզբէն ի վեր եկեղեցւոյ գործն էր բոլոր քրիստոնեայ երկիրներուն մէջ։—Իսկ Հայաստանի մէջ քիչ ետքը (Վարդանանց պատերազմէն յետոյ) այն ալ խլուեցաւ եպիսկոպոսներու ձեռքէն և պարսիկ մողի յանձնուեցաւ Դինշապուհի կարգադրութեամբ։—Եթէ նոյն իսկ պարսիկ կառավարութիւնը կ'ուզէ և գիտէ օգտուիլ Հայոց կաթողիկոսներուն հոգեւոր զիրքէն և հեղինակութենէն, ի սէր իր պետական զանձի շահերուն, ասիկա միայն բաւական է հաստատելու՝ թէ եկեղեցապետութիւնը ո՛չ միայն օտար բան մըն է Հայաստանի եկեղեցւոյն համար, այլ նաեւ անկարելի բան մը, քանի որ Հայ մողովուրդը միշտ իր գոյութեան պայքարը կը մղէր մէկէ աւելի և իրարու մերցակից զօրաւոր ազգերու դէմ։

Ինչ որ մասնաւորապէս շահեկան է մեր եկեղեցական պատմութեան այս շրջանին, այն ալ Հայոց կաթողիկոսներուն տրուած, Խորենացին բացատրութեամբ, «աշխարհական կարգաց» գրադումներն են ի շահ պարսիկ պետութեան։

Չենք գիտեր թէ Հայոց կաթողիկոսներ միեւնոյն «աշխահական կարգաց» մէջ իրենց բնիկ Հայ թագաւորներուն ալ կ'օգնէին։—Եթէ հաստատական ըլլայ այս հարցումին պատասխանը, ասիկա շատ շատ սա իրողութիւնը կրնայ ապացուցել թէ Հայ արքունիքն է եկեղեցիէն օգտուողը։ Հայ կաթողիկոսներ հարկահաւաքութեան գործին վերին վարիչները կամ հսկողները կը հանդիսանան այդ պարագային և ոչ այլ ինչ։

Շատ հաւանական է որ Հայոց կաթողիկոսներէն «աշխարհական կարգաց» միեւնոյն ծառայութիւնները պահանջուեցան ստանանալէն ետքը ուրիշ օտար տիրապետութիւններու ներքեւ ալ։

Վարդանանց պատմիչ Եղիշէի տեղեկութիւններէն գիտենք որ Դինշապուհ, Հայաստանի պարսիկ մարզպանը, շատ աշխատեցաւ Մեծն Սահակի յաջորդ Յովսէփ Կաթողիկոսը սիրաշահիլ և հաւատաւորացնելու ազատել զայն նահատակելէ, և որ շատ մը շահեցողական և զնահատական խօսքերուն մէջ ուղղակի արկնարկ մըն ալ ըրաւ անոր աշխարհական գործունէութեան։—«Զի դա (Յովսէփ) իսկ էր իշխան ամենայն քրիստոնէից, և հասարակ յաւնեայն իւր արքունի» (Եղիշէ Ենդ. Ը)։ Ամեն ինչով արքունի գործերու մէջ հաւատարիմ գտնուած է Հայոց կաթողիկոսը, և ատոր կը վկայէ ո՛չ միայն ինքն Դինշապուհ, այլ նաեւ իր նախորդն ալ միեւնոյն վկայութիւնը տուած է այդ մասին։

Այս տեղեկութիւնները պատմական են և մեծ արժէք ունին՝ հաստատելու համար

թէ Հայոց կաթողիկոսներ հաւատարմութեամբ կը ծառայեն իրենց երկրին նոյն խիստ հսկելով օտար տիրապետութիւններու կողմէն պահանջուած հարկերու զանձման:

Պարսից արքունիքի աշխին Հայոց կաթողիկոսը, իրիւս «աշխարհական կարգաց» պաշտօնեայ, դարձապատար մըն է: Այդ էր պատճառը որ Վստմ Ե. կրցաւ Մեծն Սա-հակի գէմ հանել հակաթոռ կաթողիկոս մը այդ աշխարհիկ գործերը վարելու համար: Այսպիսի հակաթոռ մը գոյութիւն չունի Յովսէփ կաթողիկոսի գէմ: Սա իր պաշտօնին հագուոր և աշխարհական մասերը ինքն կը վարէ, և հաւատարմ էր արքունի իրերու մէջ, Գեղեղապետի վկայութեամբ: Այս շրջանին մէջ անգամ մըն ալ Պերոզի ատեն կը տեսնենք թէ Մեծն Սահակի պատահածը Պարսից արքունիքին մէջ, կը կրկնուի Գիւս-կաթողիկոսի վրայ. այսինքն Գիւստն ալ կը զրկուի իր կաթողիկոսութենէն և ատեն մը Պարսկաստանի մէջ վար գրուելէ ետքը, կը վերագաւնայ Հայաստան, կը քաշուի իր ծննդավայր Ոթմուս գիւղը. բայց չէ յիշուած թէ Պերոզ ընդդիմափառ և հակաթոռ կաթողիկոս մըն ալ հանած ըլլայ Գիւստին գէմ՝ «աշխարհական կարգաց» նայելու համար:

Այս բոլոր պատմական եղելութիւններու մէջ մեզի համար կարևորը սա է որ Սա-սանեան տիրապետութեան շրջանին Հայոց կաթողիկոսներուն պաշտօնն իսկ շահնաշ-ներու քմահաճոյքէն կախուած է: Անոնք պատասխանատուութեան կ'ենթարկեն Հա-յոց կաթողիկոսները, հակաթոռ կաթողիկոսներ կ'ստեղծեն իրենց պետական շահերուն ծառայեցնելու համար զանոնք, բուն կաթողիկոսները կը զաղրեցնեն իրենց պաշտո-նէն, և այն:

Կարելի է ուրեմն նոյն իսկ մտքէ անցնել թէ իրերու այս վիճակին մէջ Հայաս-տանի Եկեղեցին պետականանալու ձևուած ունեցած ըլլայ իր կաթողիկոսութեամբ:

Անուշառ՝:

Յաջորդ յօդուածով պիտի քննենք կաթողիկոսներու և պատրիարքներու իրապէս քաղաքական դործունէութիւնը:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

(ԽՈՒՄՈՒՆԻՏԵ)

Ստեղծագործութեան հրաշալի պատ-մութենէն ետքը, ամէնէն գերազոյն և ա-

մէնէն հրաշալի իրողու-

ԼՈՅՍԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
թիւնը այս երկրագուն-

տին վրայ՝ Փրկչին Ծը-

նունդն է: Վասնզի կը-

րօնական լոյսի Մնունդն է այն. աստուա-ծային յայտնութիւնը ինքնին, նոյն ինքն Լոյս-Աստուծոյ Մնունդն ու Յայտնութիւնը այս աշխարհի վրայ:

Արբազան շարականագրին բառերով՝ այս ծնունդն է Խորհուրդ մեծ և սքանչելի:

Բրիժանեաներ, պահ մը մտովի և

և երկիւղածութեամբ խոնարհինք այդ մեծ և սքանչելի խորհուրդին տուչի և խորհինք:

Լո՛յսը կը ծնի անբաններու մտւորին մէջ, իր քաղաքական աղատութիւնը կոր-սընցուցած անշուք երկրի մը մէկ անկիւնը:

Փրկչին ծննդեան թուականին՝ աշ-խարհը այնքան ալ խաւար չէր: Հոռմէ-ական քաղաքակրթութեան տակ բարդա-ւած և պայծառ վիճակ մը ունէր ծանօթ աշխարհը: Եթէ Պաղեստին կորսնցուցած էր իր աստուածապետական թաղաւորու-թիւնը, այնքան ալ գորախա չէր հոռմէ-ական գրօշին ներքեւ:

Եւ սակայն Հոռմի բարդաւած ու պայծառ քաղաքակրթութիւնը, բարոյա-կան խաւարի մը մէջ տպականած էր և փտած:

Լոյս մը, նոր ու հօր լոյս մը պէտք էր որ թափանցէր այդ խաւարին մէջ:

Ահա՛ այդ լոյսն էր ծագողը Բեթ-զեհէմի համեստ մտւորին մէջ:

Հրեշտակներ ամէնէն յառաջ փո-
ռարանեցին այդ Լոյ-
սին ծագումը և մեկ-
նեցին ատոր նշանա-
կութիւնը՝ դաշտի պար-
զամիտ հովիւներուն:

— Փառք ի բարձունս Աստուծոյ

Եւ յերկիր խաղաղութիւն

Եւ ի մարդիկ հաճութիւն:

Մարդկութեան համար երկու բան
պէտք է. երկինքը՝ Հայր մը, և Խաղա-
ղութիւն՝ երկիր վրայ:

Երկինքը, կրօնքին գերբնական է.
խորհրդանշանը. երկիրը կրօնքին գործ-
նականն է, մեկնութիւնը խորհրդանշանին:
Երկինքի, Աստուծոյ, երկնաւոր Հօր մա-
սին մեր հաւատքը և մեր պաշտամունքը
մեզ համար յաւատնական աղբիւր մըն է
յոյսի և քաջաբերանքի: Ասիկա է կրօն-
քին գերբնականը:

Երկրի վրայ կեանքին զժուարու-
թիւնները խաղաղութեամբ միայն կրնան
հարթուիլ: Կրօնքին գործնական կամ բա-
րոյագիտական կողմն է ասիկա:

Այս երկուքին պէտք ունի մարդկու-
թիւնը առհասարակ, և մասնաւորապէս
քրիստոնեայ աշխարհը:

Փրկչին Մենդեան գիշերը, հրեշտակ-
ներ իրենց երգերով այս ճշմարտութիւնը
հռչակեցին:

Մենալ Փրկիչը խորհրդանշանն է
խաղաղութեան:

Ինքն է որ յետոյ պիտի ըսէր իրեն-
ներուն, իմ խաղաղութիւնս կուտամ ձեզի,
իմ խաղաղութիւնս կը թողում ձեզի:

Ալէկոծ ծովուն վրայ ո՛րչափ ալ խո-
շոր և հաստատուն ըլլայ նաւը, այնպի-
սի անախտժ և երկիւղալի սարսուռներ կը
պատցնէ ճամբորդներուն ջիղերուն մէջ որ
կը հիւանդացնէ զանոնք:

Խաղաղ ծովը և անքոյթ նաւահան-
գիստն է միայն որ կը վերահաստատէ ծո-
վէն բռնուածները իրենց առողջութեան
մէջ և կը կազդուրէ զանոնք:

Մոռնալ խաղաղութեան պատգամն
է որ կ'երգէ մեզ՝ խոռվայոյդ աշխարհի մը
ալէկոծութեան մէջ:

Եւ անոնք որ կը վրդովեն այս աշ-
խարհի խաղաղութիւնը պատերազմներով
և արիւնի մէջ կը խեղդեն մարդոց խա-

ղաղ ապրելու, և իբրեւ քրիստոնեայ ապ-
րելու կեանքը, մեծագոր ռճրագործներ
են պարզապէս:

Անոնք որ փոքրիկ ընկերութիւնները
և միջավայրերը կ'ապշտպեն իրենց խմբակ-
ցական կամ առանձնական անհանգուրժե-
լի նկատումներուն և շահերուն համար,
լեպելտի ռճրագործներ են պարզապէս:

Անոնք որ ընտանեկան անգործու-
թիւնը կը խոռվեն և կը դառնացնեն տան
ներքին կեանքը իրենց կիրքերով և անո-
պայութիւններով, յիմար ռճրագործներ են
պարզապէս:

Եւ այս ռճրագործութիւնները, որ
իրենց արհաւիրքով կը սասանեցնեն աշ-
խարհիս խաղաղութեան հիմքը, միշտ նը-
ւիրական իրաւունքներու և սկզբունքնե-
րու կեղծ անուններով, ժխտմանքն են
Լոյսին, հերքումներն են Երկնաւոր Հօր հա-
ւատքին և ուրացումը Խաղաղութեան պէտ-
քին:

Այս աշխարհը Աւետարանով է որ
կը կառավարուի: Աւե-
ԱՒԵՏԱՐԱՆ տարանք նոյն ինքն
ԵՒ ԱՇԽԱՐՀ պատգամալիբքն է Լոյ-
սին, որ ծագեցաւ մը-
սուրին մէջ:

Աստուծոյ արեւը կը ծագի արդար-
ներուն և մեղաւորներուն վրայ հաւասա-
րապէս: Աստուծոյ անձրեւը կ'ոռոգէ հա-
ւատացեալին ու անհաւատին արտերն ու
հոգիները հաւասարապէս:

Աւետարանն ալ կը ճառագայթէ ա-
րեւի պէս բոլոր աշխարհի վրայ:

Աւետարանն է որ կը կառավարէ
աշխարհը, հակառակ իրեն գէմ արտա-
յայտուած անգիտութիւններու:

Մայրապոյն Արեւելքի վաղնջական,
մեծ և հզօր կրօնքները չիրցան առաջ-
նորդել այս աշխարհին, ոչ ալ Հին Յու-
նաստանի դմայելի փիլիսոփայութիւննե-
րը, և ոչ իսկ Աղեքսանդրներու, Կեսար-
ներու, Նափօլէոններու զինուորապետու-
թիւնները:

Աւետարանն է թաղաւորը այս աշ-
խարհին: Յիսուս-Քրիստոսի կրօնքը միայն
կրցաւ ուղղութիւն տալ այս երկրագուն-
տին, արեւելքէն արեւմուտք և հիւսիսէն
հարաւ:

Քրիստոնէութիւնը իր անգամներուն

թիւով փոխել է համեմատաբար նայելով միւս կրօնքներուն բայց ոչ մը Աւետարանին ձեռքն է, և քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեան նկարագիրը քրիստոնէական է:

Մի՛ դարձանաք ստոր: Որովհետեւ Փրկչին զօրութիւնը տկարներուն մէջ կը յայտնուի. փոքրիկ հոսիւն խոստացուած է իրական տիրապետութիւնը:

Հոս ալ կը հաստատուի այն ճշմարտութիւնը թէ արժէքները որակի՛ մէջ են և ոչ թէ քանակի:

Աւետարանին լոյսը, քրիստոնէութեան որակը միշտ բարձր է: Ան է առաջնորդը:

Այսօրուան քաղաքակրթութիւնը, իր զօրաւոր և տկար կողմերով, իր առաւելութիւններով և իր թերութիւններով, ծնունդն է Աւետարանին:

Այս քաղաքակրթութեան զօրաւոր կողմերը և առաւելութիւնները կը պարտինք Աւետարանի լա՛ւ հասկըցողութեան, իսկ տկար կողմերը և թերութիւնները կը պարտինք Աւետարանի գէշ հասկըցողութեան:

Ծննդեան տօնը տարեդարձն է ո՛չ միայն Փրկչին Յայտնութեան, այլ նաեւ այս լաւ հասկըցուած և այս գէշ հասկըցուած Աւետարանին:

Աւետարանական աւանդութիւնը կ'ըսէ մեզի թէ Արեւելքի երեք մոզեր, զիստաւորի մը երկուսմէն

ՍՈՊԵՐԸ

հետաքրքրուած, երկար ճամբաներ կտրեցին այդ աստղին առաջնորդութեամբ և եկան գտան Բեթղեհէմին մըստը, ու իրենց զանձին ամէնէն թանկագին ընծաները մատուցին նորածին Մանկան:

Չենք գիտեր թէ այս խորհրդաւոր դէմքեր ո՛րչափ կըցան ըմբռնել մեծ և սքանչելի խորհուրդին յայտնութիւնը, չենք գիտեր նաեւ թէ իրենց պատմուկցա՞ւ հրեշտակային երգին պատգամը:

Չենք գիտեր այս մանրամասնութիւնները: Բայց գիտենք թէ մոզեր չեն դադրած զոյրութիւն ունենալէ մինչև ցայսօր: Անոք կ'ապրին բոլոր ժամանակներու հետաքրքիրներուն մէջ, անոնք կը խօսին յանձին ամէն դարու այն քրիստոնեանե-

րուն, որոնք կը մօտենան Փրկչի մօտերին, բան մըն ալ կուտան ի հարկին, բայց կ'անհետի առաջնորդող լուսաւոր աստղը, և անոնք ալ կը վերադառնան իրենց դործին կեանքի սովորական ճամբաներէն: Անոնց համար չեն Փառք ի բարձունսով բարեբանեալ երկնաւոր Հօր ներշնչութիւն, անոնց չի խօսիր այլեւ խորհուրդ մեծ և սքանչելին:

Մինչ Փրկչին Ծննդեան տօնը ազգու և հանդիսաւոր կոչ մըն է բոլոր քրիստոնեայ անհատներու, որ Անառակ Որդւոյն պայծառ գիտակցութեամբ վերադարձ մը փորձեն գէղի իրենց երկնաւոր Հայրը, և խաղաղութեան փողը հնչեցնեն, Լոյսի Ծնունդը տօնախմբելու համար իրենց կեանքին բոլոր ելեւէջներուն վրայ:

Փառք ի բարձունս Աստուծոյ

եւ յեկեղ խաղաղութիւն

եւ ի մարդիկ հանութիւն:

Բ. Ե.

Ե.

(Ճաշու առարկական ընթերցումներու առթիւ կիրակնօրեայ խոկումներ):

ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏԸ

(Ը. ԵԻԲ. ԶԿԵԻ ԽԱԶԳԱՐԱՅԻՆ)

(Եփես. Ա. 1-11)

Նախասահմանութեան հաւատքը՝ իմաստասիրական սկզբունքէ մը աւելի բարոյական բղղացողութեան գիտակցական պիտակ մը պէտք է ըլլայ քրիստոնէին համար:

Անոր բովանդակ արժէքը անոր մէջ է որ մարդիկ, խորհելով թէ առանց իրենց անձնական արժանիքին, այսինքն լոկ աստուածային շնորհաց հետեւանքով է որ տիրացած են հոգեւոր բարեքներու, ինքզինքնին Աստուծոյ երախտաւորեալները նկատեն, և բոտ այսմ գծին իրենց կեանքին բարոյական ուղղութիւնը:

Ինչդիր պէտք չէ ըլլայ ուրիշն թէ ինչո՞ւ այդպէս և ոչ այլ կերպով անօրինա՞ծ է վերին կամք մը. քրիստոնէին համար հարցը սա՞ միայն պարտի ըլլալ թէ ինքը կը զանուի անուտ և խօսուի իրականութեան մը առջեւ, ուր դասեր, կենդանի և չինչ զասեր կան իրեն համար:

Ո՛րքան աւելի ուշիւ և երկեղածութեամբ

ընենք քրիստոնէական կեանքին խորհուրդը, աշխարհ աւելի խորացելս պիտի համոզուինք արդարեւ թէ Աւետարանով կատարուած յայտնութիւնը նշմարիտ օրհնութիւն մը եղած է մարդուն համար, նախ և զերազանցապէս հոգեւոր տեսակետով, որ, անտարակոյս, ատով իսկ կ'ըլլայ աւելի թանկագին, և յետոյ կեանքի ընկերային և բարոյական ոլորտներու մէջ հետզհետէ աւելի ընդարձակօրէն երեւան եկած այն արդիւնքներով, որոնք անով պատգամուած կրօնքին գործն են կատարելագոյն:

Փրկութիւն, այսինքն մարդուն հոգեկան եւ ընկերային ազատագրութիւնը . . . ա՛յս է առանցքն և նպատակակէտը Աւետարանով սկրսուած յեղաշրջութեան, որուն շարժիչ զապանակն է Աստուծոյ սէրը մարդուն համար: Ու չկայ մեզի համար աւելի սրտապնդիչ բերքաւնք՝ քան կարենալ մտածել թէ այդ սէրը, որ աշխարհի վրայ իրագործուեցաւ պատմութեան որոշ մէկ վայրկեանին, չի տեսնուի մեծ ժամանակացոյց, Աստուծոյ օրովն մէջ ծնունդ առած և անոր էութեան

թեան բաղկացուցիչ գորութիւնը եղած էր արդէն «յառաջ քան զյիննին աշխարհի», յառաջագոյն սահմանուածով նշաւիւնով երանական այն վիճակին, որուն երազը իղձն ու ձկնուռն է ամէնուն:

Ստորագծուած այս բառը, որ Առաքեալինն է, կը պարզէ հարցը.— Փրկութեան շնորհը, որ «հրաւեր» մըն է ինքնին, մեր կեանքին մէջ կ'արդիւնագործուի այն ատեն միայն, երբ մենք կարող կ'ըլլանք չմերժել զայն, երբ կրնանք յաւիտենական իմաստութեան և զիտութեան ազդիւրէն՝ իր սիրելիին արեւան գիշացաւ մեզի առաջարկուած այդ պարզին դնահատել սուրբ և աւնարատ մտքով, լսել նշմարաւթեան ծայրը, կարգաւ Աստուծոյ կամբին խորհուրդը, բմբունել քրիստոսով իրականացած որդեգրութեան արժէքը, և համոզուիլ թէ զընդմուտ լլլալով Սուրբ Հոգւոյն կիներովը, որ մօտենան է մեր երկնային ժառանգութեան, այլ եւս տառաջուած չեն ենք Աստուծոյ սիրոյն և փրկութեան խաւային:

Պանիրէ

Թ. Ե. Գ.

ԿԱՂՆԻ ՈՒ ԵՂԵՐ

Օր մ'եղեղին
Կ'ըսէ Կաղնին.
«Բնութենէ
Որքան գանգիս՝ իրաւ սեղն է.
Ամենամանր
Թաշուն մը բն ընէ մըն է ծանր.
Հով մը սկաւ՝ որ հազիւ թէ
Ջրի երես կը վարկիթէ կ'ախլէ բն
Գլուխ ծուկ նկուն ու ննդ.
Մինչդեռ զազարն իմ վնասագանձ
Նման անեղ Կովկաս լեռանց՝
Չէ թէ միայն արեւոյական
Ճանաչեմու կ'ըլլայ խափան՝
Այլ եւ մերկին
Վանէ նիզեր մոլեղին,
Ամէն հովեր՝ բն վտորիկ,
Իսկ ինձ համար գեփիւս Բաղդիկ.
Սաղարմեւուս սակով գոնէ,
Գուն բուսնէի, ս'երսանէ,
Ռոնցմով եւ վնասագանձ
Կը պանայանեմ մօտ գանուղ բոյսեր ամէն.
Այնման երկիւղ չ'իւր կրեւ,
Փնդ կ'ըլլայի պաշտպան եւ սէր:
Սակայն կ'երբաս դուն կը բուսնիս,
Ո՛ր խեղն րիւսիկ,
Խոնարս ամանց վնայ հովքիւսիկ.

Բնութիւնը ստուգապէս
Անխուսած է, եղէ՛ղ բնդ.»

— «Կարեկցութիւնդ, եղէ՛ղ բնա,
Է՛ն հեւեանք բնորից լաւ.
Այլ ինձ համար
Հոգ մի՛ ստնիր դուն վայրագար.
Գուն աւելի, Կաղնի՛, բան զիս
Վնասեցնէր երկիւղ ունիս:
Ես կը ծռիւմ, այլ չեմ կտրիւ,
Գուն մերկի ցարդ Բաղդիկ,
Այլ վերջ տեսնե՛մք ամէն բանի,
Կրտնէ, վախճանն է զովքիս:»

Մինչդեռ եղէ՛ղ զայս կը խօսէ՛ր՝
Հով մոլեղին

Փրփի ծայրէ հարկանին
Անեղապէս զաւակը՝ զոր
Հիւսիսի ծոցն կրած ըլլաւ
Մինչեւ այն օր: Այնման ուժով
Բուռն նիզերն ստասկացուց հով՝
Որ վերջապէս նսեց գետին այն սեղ Կաղնին՝
Որու զլուխ կը բարձրանաւ մինչեւ երկին,
Եւ ոյր ոսկեր զծոխի խոր կը հասնէին:

Մարտիլ

Լաճօնքէն

Թրգմ. ՄԵՍՐՈՊ ԼՈՒՊԱՐԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

Լ Ա Ս Ա Ր Թ Ր Ն

ՍՈԿՐԱՏԻ ՄԱՀԸ

(Շար. Սիոն, րիւ 12 էջ 362)

- Ջեզ' սբաւու հեծիւն մը պիւհներու, քեւնակի,
 Ծովուն վրայ կը խառնուի նաւազներու երգերուն,
 625 Խօսելու միջոցին՝ եղբրական հասկըլան մ'
 Իր ձայնին կ'ընկերանար այդ փակ տեղուն սեմին վրայ,
 Աւա՛ղ, Մուրսիկն էր ան՝ որ ամուսինը կ'ուզէր.
 Հրածեօսի ժամերո՛ւն մեր մէջ եկած էր իննն ալ.
 Մտքին մոլորումէն՝ շուար զընացք մ'էր առած.
 630 Եւ իր ըստոբաբ յօդին ծալքէն անբաժան
 Զայդ տղաներն՝ իր փոքրէն՝ բոպիկ ոտով փախելով՝
 Դանդաղօք կը հետեւին անոր հապնեալ ընթացքին.
 Իննն երկայն վարսերով կը սրբէր իր արցունքներն,
 Այլ անոնց հետք խորունկ անոր հրմայն էր եղծած,
 635 Ու մահն իր դալուկն էր տարածած դէմքին վրայ.
 Գոցցես՝ անցած ասէն՝ տառապանքի վիճէն անգոր
 Անկարող ըստանելու Սոկրատի մեծ հոգիին՝
 Անտա՛ւրք քրած էր կիճն ու խընայած այր մարդուն:
 Համակուած սարսափով ու սիրով, երբ տեսաւ զայն՝
 640 Լացա՛ւ անոր վրայ խանդաղանքով մը պատկառ.
 Այսպէս՝ Կիւքերունայն լացած դիմին տօնի օրն,
 Արատաւոր պագեալին Ադոնիսի մարմնին վրայ՝
 Աստղիկի դիցական կըսկիծներուն զգայակից՝
 Գորովի արցունքներով կը տաքցնէ կընեայ վէմն,
 645 Ու մունչ բերնովը զայն կը շօշափէ յարգալիր,
 Ողբացած գեղեցիկ աստուածն այդպէս պաշտելով:
 Սոկրատ իր երկու զակները գի՛րկն առնելով՝
 Համբուրե՛ց քաց այսր կնոջն ու ցա՛ծ անոր խօսեցաւ.
 Արցն՛ւնք մը տեսանք, ու այն վերջինը եղաւ,
 650 Որ կուպի՛ն մէջ գլորեցաւ քարքիչներէն վայրահակ:
 Յետոյ՝ կըթոտ բազկով զոգաբը դից ձօնելով.

641. Կիւքերունին՝ Աստղիկ դիցունին է՝ որ կը պաշտուէր Կիւքերա կղզին մէջ (այժմ Զէրիկո):

642. Ադոնիս աստուածը կը խորհրդանշէ ամառուան ու ձմեռուան պարբերական դարձը: Ամէն տարի կը կատարուէր իր տօնը. չորս օր իր մահը կ'ողբային, եւ չորս օր կ'ուրախանային անոր վերելնցադուր հրաշակելով:

«Ես հոս հա՛յրն եղայ իրենց, դուք իրենց հա՛յրն երկնից մէջ,
Ես կ'մեռնիմ, բայց դուք կ'ապրիմ, դուք հրակեցե՛ք իրենց վրայ,
Զիրենք, ո՛վ բարի դիմե, ձեռ խընամբին կը յանձնեմ:»

- 655 Սակայն քո՛յնը արդէն երակներուն մէջ փալած՝
Կ'արգիլէր հոսանքը անոր սառած արիւնին.
Յայննապէս դէպի սրէսն, ինչպէս վրձակ մը ցամփած,
Կեանքն ու ջերմութիւնը կ'ելլէին ֆայլ առ ֆայլ:
Բրտացած իր անդամներն ալ ուժասպառ՝ զուեարած՝
- 660 Պարոսեան մարմարին դեղնութիւնը կ'առնէին.
Իզո՛ւր Փեղոն հակած՝ անոր ոտներն կը զըրկէր,
Ու կ'ուզէր իր ծախ շունչովն աղ ջրութիւնը մեղմել՝
Մասներնո՛ւս չակ կը պաղէր անոր հակասն՝ ոտն ու ձեռք,
Իր հոգին ու ձայնը լոկ կը մընային մեզի մօտ.
- 665 Նրման սուրբ այն վէմին ուսկից ելաւ Գաղատէ,
Երբ հոգի մը անման, Ոլիմպոսէն փոխ առնուած,
Խցնելով մարմարին վրա՛յ սիրահարի մը ձայնով՝
Նախընծայ ըզգացումով մ'անոր սրին կուսայ ճոփ.
Եւ երբ բիբը կը բանայ օրումն լոյսին նորածագ՝
- 670 Նէ ալ եւս մարմար մը չէ, եւ կին մ'ալ չէ չակաւին:

- Արդեօ՛ք մահուան մեծ վայելչութիւնն էր դժգոյն,
Թէ ոչ՝ անմահութեան նառազայրո՛ւմը նախկին.
Բայց հակասն իր լուսափայլ՝ գեղեցկութեամբ մը վրսեմ
Կը շողար, ինչպէս ա՛յլը Դիդիմի բարձանց վրայ.
- 675 Մեր աչքերն՝ որ անձկաւ կըցիտէին իր հրածեօսն՝
Առ անի կը դարձնէին՝ դիմ մը Տեսնել կարծելով,
Աչքն երբեմն երկինք յառած՝ ան կ'երագէր անըքուկ,
Յետո՛յ՝ սուրբ իր խօսքին քառալելով ալիքներն՝
Ինչպէս մա՛րդ մը արեքցած անուշ հոյզէն խաղողի՝
- 680 Կտրելով հարիւր անգամ քելն իր անվերջ հառերուն,
Կամ իբրեւ Ուրվեռն մութ յարկերու մէջ քալառ՝
Հասկըլեալ բառերով շատերներուն կը խօսէր.
«Կորացե՛ք, կ'ըսէր ան, ակաղեմեան նոնիներ,
Կորացե՛ք ու լացե՛ք, պիտի չտեսնե՛ք զինքն ալ եւս,
- 685 Թող կոհակը կոծելով Պիւրեանի մարմարը՝
Անձակէ իր փրփուրին նէս աղաղակ մ'ողբագին,
Աստուածները կանչեցին զինքը, միքէ չէ՛ք գիտէր...
Սակա՛յն իր սրգաւոր բարեկամներն ո՛ւր կ'երթան,
Անա՛ Պղատն, Կեքիս, իր զաւակներն, իր կինը.

674. Դիդիմ, կղզի մըն է Սիկիլիայ ծովուն մէջ. 683. Ակաղեմաս, Արեւի խաղափայլ մը, որուն պարտէզին մէջ Պղատն կը դառնախօսէր. 684. Ակաղեմիա կոչուեցաւ նոյն փիկիտփայլին զգացքը.
691. Փեքոս, արեւն է քառ զիցաբանութեան:

- 690 Սիրելի իր Փեղոնն՝ հոգեգաւական արդարեւ,
Կ'երբան գաղսագողի՝ լոյսերուն սակ Փերոսի՝
Հեռու նայուածքներէ՝ լալու շիրմի մը վրայ.
Եւ հակած իմ սափորիս՝ անոնք կարծես կ'ըստպատեն
Որ իրենց սիրած ձայնն՝ անխնէս դուրս գայ դարձեալ.
- 695 Այս, պիտի խօսիմ, բարեկամներ, ինչպէս երբ
Անկողնիս վրայ խօնարհած՝ կը տեսնայիք իմ ձայնիս...
Ժամանակն ինչ հեռու է, բացակայում մը շա՛տ կարն
Անոնց ու իմ միջեւ ինչ խրտրոց մը դրա՛ւ, մեծ դիւ,
Դուք որ հետքը հայերուն աշխարհի հեռուն կը փնտնէք,
700 Վեր առէք աչքերնիդ, տեսէք... բայց չե՛ն լսեր զիս.
Ինչո՞ւ է այս սուգն, ինչո՞ւ արցունքներով կ'ողորուիս,
Մուրհիկ, գէ՛ր խղնայէ երկար խարտեաւ հիւսկերուդ,
Արցունքներդ սրբած՝ աչքերդ ինձի դարձուր դուն.
Մուրհիկ, Պղատն, Կերիս, ա՛հ, ամէնիդ, երէ գիտնայի՛ք...
- 705 Լըռեցէ՛ք, պատգամներ. Սրանի ձայներ, դադրեցէ՛ք,
Խոյս տրէ՛ք վաղեմի իմաստութեան սին լոյսեր,
Սուս ու կեղծ շողիւնով զունագեղում ամպեր, զ՛ն,
Յըրուեցէ՛ք, անհետացէ՛ք համարտութեան առջեւէն,
Անհառ զուգութենէ մընդհուպ պիտի ծագի Ան,
710 Սպասեցէ՛ք... մէկ, երկո՛ւ, երեք կամ չորս դարեր ալ,
Եւ իր ցոլքն աստուածային՝ անապատէ արձակում՝
Անանց փառակումով պիտի լեցնէ՝ տիեզերքն.
Ու դուք, Աստուծոյ դէ՛մքը փողարկող բոսութեան,
Խաբուսիկ ցընորներ, որ անոր տեղ կը պաշտօնիք,
715 Դուք միակ՝ արիւնէ դիւ, ողջ ու մեռոտ աստուածներ,
Սրբբացած մոլորիւններ բազիններու վրայ պիղծ,
Ոսկերէս Հերմէս, եւ դու Կիւբերայի դիցունի,
Չոր զո՛ղն ու շնացողը կը պաշտեն անպատիւ,
Դուք ամէնքդ՝ փոքր ու մեծ՝ Արամազդի զարմ ու հետ,
720 Որ ջուրէ՛րն՝ օդն ու երկիր կ'ապականէ բնակութեամբ,
Սպասեցէ՛ք ինչ մըն ալ, ու վեհաբա՛ն երամնիդ՝
Կործանում օլիմպոսի պատահներովն քաւալվոր՝
Տեղ պիտի՛ տայ սուրբ՝ միակ՝ տիեզերական Աստուծոյն,

705. Սրան կը կոչուէր Առօրեայի Զեման փիլիսոփային դպրոցը: 724. Այս էլ հետեւեալ մարգարէաւունչ տո-
ղերուն Սոկրատէս Փեղոնի Սոկրատէս չէ՛ր՝ սպաննուողը. բանաստեղծն է որ այդ զուգակողքի մըն կ'ուստի իմաստունին:
—Փանի մը ամիսներ առաջ՝ ուրիշ երբոց մը, Charles Foix անուն ժամանակի բժիշկը, իր **Պրա-
միքտոս** դրամատիկ գրութիւն մէջ գրեթէ համիմաստ հոգեբանական փառասացութիւն մը փոխ կ'ուստի իր դիւցազնին,
որ ստատափառ աստուածներուն մօտալոյս անկումը կը մարգարէանայ ու կ'աւետէ զայուսքը աղկաղի ու մեղ
հոլ մը՝ որ պիտի իւլէ աշխարհի... Ան որ զայու էր՝ եկաւ հաստ: Բերդեմէ մէջ Քաղաւոր Մագերուն
ուղտապաններ կը խայտարեմ այն խաղաղութիւնը որ պիտի յաջորդէ հին ժամանակներու անկասար իրձերուն:
Ոլիմպոս կը փլչի զարհուրելի կործանումով մը, իր ներքեւ քաղելով աստուածները: Այդ աւերակներուն վրայ կը
կանգնի Խաչը՝ բա՛ւր ու մեհաւոր...:

- Իմ պաշտած Աստուծոյ, եւ որ սեղան չունի բնաւ :
- 725 Պարզրւած ի՛նչ գաղտնիքներ, ծայրածաւալ ի՛նչ դաշնեղ...
 Ուրեմն ո՞վ էիր սակայն, խորհրդաւոր դու Ոգի,
 Դու որ միշտ փողարկելով երեսըդ ի՛մ աչնեւէս,
 Ձիս ձայնովըդ տարիր դէպի դուռներն երկինքին,
 Դու որ ինձ ընկերացած՝ հաւասարիմ զերդ քոչուն՝
- 730 Դեռ նակասքս կը զրգուես անուշ սիւնովը քելիդ,
 Այդ վեհ օրեւանին մէջ՝ Ապողո՞ն մ'ես արդեօք,
 Կամ Հերմէս մը գեղանի Սիրոյ կողմէն ղրկւած,
 Ի՛նչ ունիս ձեռքիդ մէջ, նե՞ս, քարոզա՞կ կամ քննա՞ր,
 Կամ միքէ, պատասխանէ՛, չե՞ս պարզ խորհուրդ մը միայն.
- 735 Ա՛ն, եկուր, ո՞վ որ ալ ես, ոգի, աստուած, կամ քէ մարդ
 Իմ յաւերժ մնալ բարովս ընդունելէ իսկ առաջ՝
 Թող տուր ինձ որ յայտնեմ, եւ քոյլ տուր որ դաւանիմ
 Բարեկամն այն՝ որ սիրեց զիս երբ չէի ծրնած դեռ :
 Իցի՛ւ կարեկալի՝ հասած ասեմ նամբոս ծայրն՝
- 740 Օրհնե՛ւ առաջնորդս ու լալ անոր ձեռքին վրայ :
 Դեռ ըզնեզ վարագուրող փաղուն ֆողէն դո՛ւրս եկուր,
 Մօտեցի՛ր... ի՛նչ կը տեսնեմ. ա՛ն, իմ պաշտած Բանն ես դուն,
 Հառազայք յաւեսակից, ի՞րօք ըզնե՞զ կը տեսնեմ :
 Ըսողուէ, ապա քէ ոչ՝ երկրորդ անգամ կը մեռնիմ :
- 745 Երանի՛ որ պիտի ծնին այդ սրբանուէր երկրին մէջ,
 Ձոր Կարմիր ծովուն կոնա՛կը յարգանքով կը պազնէ.
 Իրենց ջինջ հորիզոնին վրայ անոնք պի՛ տեսնեն
 Առաջին անգամ Բանին առաւօտեան ասդին ելն :
 Աչներնիդ, բարեկամներ, դէպ արեւելք դարձուցէ՛ք,
- 750 Պիտի գայ նրբամաքսութիւնն ոսկից որ լոյսը կուգայ.
 Բայց ո՞վ գայն պիտի բերէ... դուն ես, ո՞վ Բան մարդացած,
 Դուն՝ զոր ես նեմարեցի մէջէն ա՛յնքան դարեհու,
 Դուն՝ որուն լոյսը կուգայ՝ ապագայէն ցոյացուած՝
 Կեանքի կասարին վրայ լուսաւորել զիս կանխաւ :
- 755 Կուգա՛ս, ու կ'ապրիս, կ'մեռնիս մահով մ'արժանի.
 Ձի ամէն նեմաքսութեան մահն է միայն մրցանակ.
 Բայց եւ ձայնդ օրհասական տառերին լրսելի
 Խմինիս պէս զոնէ պիտի չկուրչի ընդունայն,
 Երկինքէն եկած ձայնն ա՛լ հոն պիտի չըղաղնայ :
- 760 Թըմբած տիեզերքն ունկընդդէմով ֆայ կ'առնէ,
 Երկրին կը յայտնուի նակասագրին առեղծուածն :
 (Շարունակելի)

Ե. Ե. Դ.

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԾԱԳՈՒՄԸ

ՄԱՐ-ՍԱԲԱՅԻ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Բ.

(Ա. Մարտի 1927, Թիւ. 12, էջ 369)

3.— Հայ Միաբանութեան ծագումը.

Ա. Ակիւրուպոլսեցիին խօսքերը այդ մասին :

Հայ Միաբանութեան ծագման պատմութիւնը գրելու համար մեր ձեռքը չունինք հին օրերէն մնացած հայեցի յիշատակարան մը. այդ մասին զարմեալ մեզ իրազեկ ընողն է Կիւրեղ Ակիւթուպոլսեցին, այն անգուղակաւ պատմիչը՝ որ ստույգ գիծերով կը ներկայացնէ Դրդ. և Երդ. դարուց երուսաղէմի Անապատին ա՛յն Հայերը՝ որ եկած էին Հայաստանէն և յարած Անապատի զանազան վանքերու եղբայրութեանց, պահելով իրենց լեզուն և կրօնական ինքնութիւնը կեանքը. Դուգիպոլի, Եւրիմիտի, Թեոքրի (Տէյր Տօգի) և Մար-Սարայի զլխաւոր վանքերուն եղբայրութիւններն, ըստ Ակիւթուպոլսեցւոյն, մինն ունին ազգութիւններէ կազմուած չէին: Այս վանքերու եղբայրութիւններն Ապու Տիգի, Ղազարիտի և Փարանի կամ Պաղեստինեան ունէ գիւղի տեղացիներէն չէին կազմուել: Պէտք է խոստովանիլ թէ այդ վանուց եղբայրներն եկած էին Յունաստանէն, Փոքր-Ասիայէն և Հայաստանէն. անոնցմէ ոմանք յոյն էին, ոմանք կապադովկիացի և այլք Հայաստանցի. և այս նորեկներ ընդհանրապէս բարձր իմացականութեան տէր անձեր էին» (St. Raymond Génier's Vie de St. Euthyme le Grand, էջ 49):

Կը փափաքինք առ այժմ միայն գրել Մար-Սարայի Հայ Վանականութեան ծագումը: Ինչպէս կը հասկըցուի Ակիւթուպոլսեցիին խօսքերէն, նոյն իսկ Մար-Սարայի օրով ծագում առած է նոյն վանքին Հայ Միաբանութիւնը: Մար-Սարայի յունարէն կենսագրութեան քանի մը հատ-

ուածներն, զոր մեր խնդրանքով, բարեհաճեցաւ թարգմանել մեր Ամեն. Տ. Դուրեան Ս. Պատրիարք Հայրն, Սարայի վանքին Հայ Միաբանութեան պատմական ծագման տեսակէտով թանկարժէք տողեր են, ո՛չ մի Հայ պատմիչ երբեք յիշատակութիւն չունի երուսաղէմի Անապատին վանական եղբայրութեանց մէջ ապրող վաղընջական Հայ Միաբանութեանց վերաբերմամբ: Ակիւթուպոլսեցիին կ'աւանդէ մեզ հին դարու հայկական վանական կեանքէն նորութիւններ, որոց համար Հայ Եկեղեց. Մատենագրութիւնը շնորհակալիօք կ'արձանագրէ անոր այս պատմական չքնաղ տողերը:

Ահա նոյն հատուածներուն թարգմանութիւնը.

«Անաստասի զահակալութեան և Զեռնի մահուան տարին՝ հոգեւոր շնորհներով պայծառացած աստուածաբաւ մարդ մը երեմիա անուն տրուաւ Հայ՝ այցելեց մեծաստանը, հեռն էին իր երկու աշակերտները՝ Պետրոս և Պօղոս, այսպէս կոչուած՝ իրեն ստույգ պատկերն ու գրոյմը անոր կեանքին: Ասոնցմէ Պօղոսը երկար ժամանակ ապրեցաւ մենաստանին մէջ, և սքանչելւոյն Սարայի ուղղութեանց կատարեալ փորձն առաւ. սակայն խօսելով անոր շուրջիւններուն հետ, որոնցմէ շատերն ապահովարար հնաեղ էին մարդուն ներկայ վարքին հաւասարապէս: (Հոտ. 68):

«Արդ՝ երբ անոնք յարեցան մենաստանին, երանելին Սարա շատ ուրախացաւ. և անոնց յատկացուց այրին հիւսիսակողմի փոքրիկ խուցը՝ ուր իր ճգնութիւններն անցուցած էր առաջին օրէն, և ուր ջուրի հոսանք մը կար, և անոնց տուաւ փոքրիկ աղօթարանը, որպէս զի կիրակի և շաբաթ օրերը՝ իրենց լեզուով կատարեն սովորական փառարանութիւնները. այդ օրէն էր որ Հայերը ընդունուեցան մենաստանին մէջ. (Հոտ. 70):

«Եւ որովհետեւ առաջին աստուածաչէն տաճարը նեղ եկաւ եղբայրներու ժողովման և աղօթարանին մեծութիւնն ալ ալ չբաւեց Հայոց բազմութեան. աստուածաբաւ Սարա անոնց հիմերուն վրայ ուրիշ շէնք մը կանգնեց՝ առաւելագոյն վալիւլութեամբ և մեծութեամբ, ու զայն նուիրեց Աստուածածնի, և նաւակատիքը

կատարեց ըստ սովորութեան, և յանձնեց զայն եղբայրներուն, որպէս զի յետ այնուրիկ հոն ժողովօւին, և Հայոց բազմութիւնն ալ նոյն սուրբ տաճարը փոխադրեց, որպէս զի քրիստոնէական փառաբանութիւնները և Աւետարանը իրենց լեզուովը կարգան ունկնդիրներուն, աստուածային խորհուրդներուն հաղորդուելով ուրիշներու հետ, և հասարակաց բոլոր ամէնուն մասնակցութիւնը (Համ. 92):

«... Տեսնելով որ Հայերը սրբազան երգերու կարգերը ուղղութեամբ կը պաշտեն, թոյլատրեց անոնց իրենց բնիկ լեզուովը երգել, բացի երեքսրբեանէն՝ զոր յունարէն երգել կանոնադրեց. յանձնարարելով նաեւ որ շարաթ օրերը այլրին մատարան և կիրակի օրերը՝ Աստուածածնին մէջ ժողովօւին, և իւրաքանչիւրին մէջ կիրակի՝ երեկոյ և տէրունական տօներու աւթի՝ երեկոյէ մինչեւ առաւօտ երկարածը ուի հսկումը» (Համ. 93):

Այս տողերէն կը հսակցուի ուրեմն որ նոյն իսկ Մար-Սարայի կենդանութեան կողմումէ էր տեղւոյն Հայ Միաբանութիւնը, շինուած էր յատուկ մատուռ մը՝ ուր բազմաթիւ միաբանք իրենց լեզուաւ պաշտամունք կը կատարէին և կը հետեւէին վանական կեանքի:

Բ. Հայազգի Երեմիայի Վանք

«Ծնօրհներով պայծառացած աստուածաբնաւ մարդը» Հայազգի Երեմիան, Մար-Սարայի վերջին տարիներուն՝ կը մեկնի վանքէն, ուրիշ վանք մը հաստատուելու կեդրոնը Զորին հիւսիսային եզերքը, Արեւիսն կոչուած (քարայրի վանք) վանքին մօտ, զէպի հիւսիս, ինն հարիւր մեթր հեռաւորութեամբ: Մար-Սարա լսելով իր պատուական սարկաւաղին մեկնումը և գիտաւորութիւնը՝ կը հետեւի անոր՝ աւտոգծ, գործաւոր և գրամ առնելով իր հետը. կը շինէ մատուռ մը և վանք մը Երեմիայի և հետեւողաց համար, կը կանոնադրէ գործադրելու իր սեփական վանքին կանոնները և բնդհանուր վերակացու կը նշանակէ Երեմիան: 532 ին էր որ կը հաստատուէր այս վանքը և կը կոչուէր Երեմիայի Վանք, և ընտիր սարկաւաղը հակառակ իր ակնկալութեան, ունեցաւ իր բա-

ժինը տարափէն ա՛յն սփիւններուն՝ որ այնքան տխրեցուցած էին զինքը. այս ակնարկութիւն մըն է Մար-Սարայի կողմէն՝ Յուստինիանոս կայսրէն առնուած և վանքերուն ծախսուած մեծ զուժարներուն մասին: Երեմիայի ձեռնարկը վանականաց համար բացառիկ իրողութիւն մը չէր. կային ուրիշներ ալ նոյն իսկ Մար-Սարայի հակառակորդներ՝ որ թողլով վանքը՝ կ'երթային այլուր և կը հիմնէին մենաստաններ և ինքը՝ Մար-Սարան ալ կ'օժանդակէր: Երեմիայի ուրոյն վանք ունենալուն այս պատմական պարագան Ակիւթուպոլսեցին չէ յիշատակած իր վերայիչեալ զբոսքին մէջ. տարբեր աղբիւրէ մէջ կը բերէ Raymond Génier (տե՛ս վերը, էջ 30-31): Վերեւ կարգացինք Սկիւթուպոլսեցիին փառաւոր վկայութիւնը Հայազգի Երեմիայի նկատմամբ. տարբեր անձ մը չենք կրնար նկատել ա՛յն Երեմիա տարկաւաղը՝ որ իր անուամբ վանք մը կառուց կ'եղբորնի Զորին հիւսիսային եզերքը, օժանդակութեամբ Մար-Սարայի: Ըստ մեր կարծեաց, մեծ հաւանականութեամբ երկու անձերը նոյն են, քանի որ մանաւանդ՝ վաղեմի յիշատակութիւն մ'ալ ունինք թէ Սարայի Զորին մէջ հայկական վանք մը գոյութիւն ունեցած է: Հայոց Անաստաս Վրդ. Վանօրէից Ծոցակին մէջ կը կարգանք. «Այս վանք Սիւնեաց ի Զորն Սարայի»։ այս վանքը անտարակոյս Մար-Սարայի վանքէն տարբեր էր և հայկական. հետքը կորսուած ուրիշ վանօրէից նման, այս փոքրիկ վանքն ալ, իր կործանումէն յետոյ, անյիշատակ մնացած է մեր կարծեօք: Սարայի Զորին հայկական այս վանքը հայազգի Երեմիայի կողմէն կառուցուած վանքը պէտք է ըլլայ: Սիւնեաց անուամբ կը յիշուի այն պատճառաւ որ էրդ. կամ Էրդ. դարուն, Սիւնիք նորոգած են զայն և կոչուած է իրենց անուամբ: Ս. Տեղեաց մէջ Սիւնեաց նախարարութիւնը ունէր ուրիշ չորս վանքեր ևս ըստ Անաստաս Վարդապետի նշանակին:

Գ.— Մար-Սարայի Հայ Միաբանութիւնը Զեռագիր Յիւստակաւորանի համաձայն:

Մար. Սարայի Հայ Միաբանութեան

հաւատ[աց]եալս մի մարմին տնտան-
եաց. և եթէ վշտանայ ինչ մի ան-
դամն, պարտին վշտակիցք լինել նմա
ամենայն անդամքն. և դու եղբորն
չքաւորի ոչ կամիս վշտակից լինել
սակաւ ինչ արծաթով:— Այլ զտուրս
փոխոցն եթէ ոչ չահիւք ընդունիմք.
ապա և ի տալոյ իսկ արդելումք ըզ-
փոխն: Եւ այդիւ արհամարհես ըզ-
պատուիրանս Աստուծոյ որ ասիցէ՝ թէ
որ ունիցի կրկին՝ զմինն տացէ այնմ
որ (ոյր) ոչն գուցէ, և որ ոք տեսա-
նիցէ զեղբայր իւր կարօտեալ իւր և
փակիցէ զգութ իւր ի նմանէ, և ի նմանէ
փակիցէ Աստուած զգութ իւր. վասն ո-
րոյ և Պօղոս ասէ՝, Պարտ է ձեզ որ
կարողդ էք՝ զտկարութիւն տկարացն
բառնալ, զի այս է նշան աստուած-
պաշտութեան, յորժամ զմիմեանց
բնուն բառնայցեմք:

- Է. էջ 68. տ. 7 զանդամս քո մերկ տեսանել
և անտես առնել
— » — » 12 այլ և առաւել ևս բազմաց
— » — » 14 անօրէն
— » — » 17-19 ասել, եթէ փոխ առնուս.
զայն քաջ սիրես
— » — » 28 Ընդէ՞ր տարածանես
— » — » 32 զքեւ շուրջ զայցեն
— » — » 34-35 Ի՞նչ ազաչեացես...
— » — » 36 առանց խօսանակի
— » 69 » 1 զի ո՛ւր և
— » — » 8 զոր օրինակ չուք իւր ան-
մեկնելի է ի մարդոյն
— » — » 15 վկայեն զգործելեացն
— » — » 17-18 անձինք խաւարազգեցեալք
և պատեալք ի մէջ լուսա-
գարդեալ հրապարակացն...
— » — » 21-22 Ընդէ՞ր ոչ ուրանաս ի չար
ախտէն ընչախրութեան
23 Ի զթոց վախի չահիցն
38 ձեռս և գործիս և միտս ա-
մենահնարս
39 անմեղութեամբ հաւասարեա՛
— » 70 » 1 պատասխանատուութիւն
— » — » 2 ուղղութեանդ —չէլէ
(յուղութեանդ)

հաւատ[աց]եալս մի մարմին տնտան-
եաց. և եթէ վշտանայ ինչ մի ան-
դամն, պարտին վշտակիցք լինել նմա
ամենայն անդամքն. և դու եղբորն
չքաւորի ոչ կամիս վշտակից լինել
սակաւ ինչ արծաթով:— Այլ զտուրս
փոխոցն եթէ ոչ չահիւք ընդունիմք.
ապա և ի տալոյ իսկ արդելումք ըզ-
փոխն: Եւ այդիւ արհամարհես ըզ-
պատուիրանս Աստուծոյ որ ասիցէ՝ թէ
որ ունիցի կրկին՝ զմինն տացէ այնմ
որ (ոյր) ոչն գուցէ, և որ ոք տեսա-
նիցէ զեղբայր իւր կարօտեալ իւր և
փակիցէ զգութ իւր ի նմանէ, և ի նմանէ
փակիցէ Աստուած զգութ իւր. վասն ո-
րոյ և Պօղոս ասէ՝, Պարտ է ձեզ որ
կարողդ էք՝ զտկարութիւն տկարացն
բառնալ, զի այս է նշան աստուած-
պաշտութեան, յորժամ զմիմեանց
բնուն բառնայցեմք:

Զ. շաշէ

այլ առաւելու ևս բազումս
անօր[էն]ութեամբ
ասել, եթէ զփոխն առնուի՝ զայն քաջ
սիրելի...
Ընդէ՞ր տարածանիս
չուրջ զքեւ կայցեն
Զի եթէ ազաչես՝ անդ ոչ ազաչանք
լսին և ոչ մեծութիւնք պատուին
առանց խօսից
Ընդ որ և
զոր օրինակ չուք մարդոյ որ անմեկ-
նելի է յիւրմէ
զոր գործեացն
անձինք խաւարազգեացք և մթապատ-
եալք ի մէջ լուսազարդ հրապարա-
կացն...
Ընդէ՞ր ոչ հատանես և ի բաց ընկե-
նուս զընչիցն ցանկութիւն
ի վաշխիցն չահից
ձեռս և ոտս և զամենայն հնարս
անմեղութեամբ հնարեա՛
պատասխանատուութիւն
ճուլութեանդ

Ձեռքիդ և ոտիդ (Զ) հաշիւ Էրեւ ԿԷ-
— է և հեղեղ և յիւրաքանչեւ.

«Զվշտազնեալս և զթախեալս ոգով

Ը. » 71 »	4	զո՞ր թողեալ արհամարհեցից	զաշխատողս գրոցս, և զվարդապետն իմ զՍարգիս որ յայսմ ամի (1210) փո- խեցաւ ի Քրիստոս յերուսաղէմ քա- ղաք. որում ողորմեցի Քրիստոս Աստուած ի զաւտեան իւրում և ձեզ որ յիշատակէք. ամէն»
— » — »	4-5	և զոր ոչ կարծեմ կարեւոր՝ ա՛յս զլեզու իմ շարժէ, և ըզ- հոյցս ի խորհուրդս իմ ժողովէ	ԺՅ. զո՞ր թողից և զո՞ր խօսեցայց զի զոր ոչն համարին ոմանք կարեւոր և և մեծ՝ ի խորհուրդս ժողովեալ շար- ժէ զլեզուս,
— » — »	10	յԱստուած ևս հայհոյու- թիւնք առնել (հմմտ. էջ 76 տ. 19)	յԱստուած ևս հայհոյութիւնս առաքեն
— » — »	11-13	զմեծատունս սիրէ և նո- ցուն աշտոխ . . .	ի մեծատանց աշտոէ . . .
— » — »	24	և արդ է՞ր խօսիս	և և ընդէ՞ր խաւսիս
— » — »	26	յիւրոցն	յիւրոցն պարզեաց
— » — »	27	միայէս բարժանեաց	հաւասար բաշխեաց
— » 72 »	5	ոչ եթէ տարաւ զնա Աս- տուած, և և եցոյց . . .	ոչ եթէ կալաւ Աստուած զձեռանէ մե- ծատան և և եցոյց . . .
— » — »	7	յանդուլ ի վաստակոց	յանդուլ և և ի բուռն վաստակոց
— » — »	11	ղիւրաւ և սակաւ.—վա- րես . . .	ղիւրաւ վճարես ի սակաւուդ . . . Կ'— —էլնէ. հացիւ և ջրով և անպաճոյճ թանիւ
— » — »	13	. . . ճաշք և և ընթրիք . . .	Կ'—էլնէ. և փո(յ)ք և և խորովո(յ)ք (*) և ծախք բովանդակ վաճառացն .
— » — »	19	արհաւիրք ի զրպարտողաց . . .	արհաւիրք ի զրկողաց, Կ'—էլնէ. դո- ղունն ի դատաւորաց
— » — »	27	ընդ խաշնամաշն տրտմին . . .	Կ'—էլնէ. ընդ արջառամաշն վհատին, ընդ մարդամաշն լան և ողբան դառն աշխարանաւք
— » 73 »	26	ոչ պէտք են նմա փականք աղիսից	ոչ պէտս են նմա զփակից և ոչ զա- խից
— » — »	11	յազահաց խոռվանաց	յազահաց խաւանաց (սխաւի) (է—նէ է—յ— Կ'—նէ լէր է—տէր—նէ լ—նէն)
— » — »	24	և իշխանացն	և ան իշխանացն
— » — »	31	. . . առնուն հոգք և տրտ- մութիւնք	. . . առնուն զմեծատունն տրտմու- թիւնք
— » — »	35	չքաւորդ	սակաւաւորդ, (տէրէր տէր—նէ լէր է—տէր—նէ լէր լէր—նէն)
— » 75 »	13	ծնանել	անանել
— » — »	14-15	որ ոչ . . . գտանէր	ուր ոչ . . . գտանէր
— » — »	17	ի քարանձաւ մտուրս	ի քարանձաւս
— » — »	19	իջաւ ի խոնարհութիւն	զիջաւ ի խոնարհութիւն
— » — »	32-33	աստ է . . . աստ է . . . աստ է	աստէն . . . աստէն . . . աստէն
— » 76 »	4-5	զերկնից մեծութիւնսն ժա- ռանգել	զերկնից արքայութիւնն ժառանգել

(Շարունակիլի)

Ե. Ե. Դ.

(*) չի տեղ ց ունի ձեռագիրը:

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Ա.

ԲԱՐՈՑԱՆԱՆ ԴԱՍՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հեղ. Մ. Գ. Ծափեան. Տպ. Կ. Պոլիս

1927. էջ 78. Գին 30 դր. Քրք.

Այս փոքր գրքիցին մէջ ամփոփուած են բազմամեայ արդիւնաւոր ուսուցչի մը հմտութեամբ լեցուն երեք դաստիարակութիւնները: Հակառակ համահոս ըլլալուն՝ մասնակի կը բովանդակէ լայնածաւալ նիւթի մը զրեթէ բոլոր զլխաւոր կէտերը: Կը կարգաւորէ թէ բարդագիտութիւնը՝ իր այդ՝ ենթակայ է վերացման եւ հանրացման (induction et deduction, մակաժողովի եւ ընծայութիւն) մեթոտներուն, եւ աւարտէ է իմացական գիտութիւնէն: Թէ զգալունները կարեւոր դեր մը ունին մեր կեանքին մէջ, Թէ ի՞նչ է խիզճը, ազատ կամքը (libre arbitre), Կը ցուցուի մեզի՝ կարեւորութիւնը սկզբունքներուն՝ որոնց պէտք է կցուի օրինակը՝ իր միջոց դաստիարակութեան: Կեանքը եւ զայն մշակելու պայմանները—նպատակի որդեգրում: յարստեւութիւն, նախաձեռնութիւն, մարմնակիրք, կարգադրութեան, եւ այս պայմաններու գործադրութեան միջոցները—պատժական դրութիւնը, վարձատրութիւնը, նախանշանութիւնը, եւ յետոյ ունակութեան մշակումը: Անձնական ընկերային եւ կրօնական պարտքերը խնդրոյ նիւթ կ'ըլլան: Կը խօսուի կարգ մը առարկանութիւններու եւ ժողովրդներու վրայ: Մասնակից կ'ըլլան էա մօշտութիւն վարդապետութեան սխալներն: Կրօնական պարտքերու շարքին՝ կը շեշտուի Աստուծոյ զայնափոր մարդուն մէջ եւ այդ զաղափարին կարեւորութիւնն ու արդիւնաւորութիւնը: Կը փակուի դաստիարակներու ուղղուած թելադրութիւններով եւ կ'եզրակացնէ ստակէս. «Երբ զգայնութիւնը՝ որ աւելանալու երջանկութեան կը բաղձայ, մեր իմացականութիւնը՝ որ կը ձգտի դէպի մշտնադարձութեան աղբիւրը, եւ կամքը՝ որ տեսական կատարելութեան կը տենչայ, ուրիշ կեանքի մը խոստումը կը պարունակեն: Այս է մարդուն գերագոյն վախճանը: Բարոյական եւ կրօնական դաստիարակութեան նպատակն է պատրաստել մարդը իր այս վախճանին»:

Ընթերցողին ներկայուած այս ծաւալուն նիւթերը ոչ միայն շահեկան են անոր համար որ առանցքը կը կազմեն մարդային մտածութեան՝ այլ նաեւ անոր համար որ մերագնեայ դաստիարակներէն եւ ուսուցիչներէն մեծ մասը պէտք ունին մշակելու այդ խնդիրները: Այս գրքիցի շատ համառօտ է, բայց կրնայ գոնէ խթան մը ըլլալ այս հարցերու շուրջ խորհելու: Կրնանք օտար լեզուներով կարգաւ բազմաթիւ եւ աւելի լաւ գիրքեր, բայց մեր լեզուով նման նիւթերու արդիական մշակումը իր առանձին առաւելութիւններն ունի անշուշտ:

Բարոյական եւ փիլիսոփայական տեղիքներու վրայ յարասութիւններու տնօրէն ու կուռ ճով գրուած հաւաքածոյ մ'ըլլալով՝ սկզբունքներու խորունկ վերլուծումներ չենք գտնէր հոն. տուեալներու

վրայ կառուցուած ուղղակի թելադրութիւններ եւ անմիջական մշտնադարձութիւններ կը յայտագրուին «Բարոյական Դաստիարակութիւն»ի մէջ: Հեղինակին անձնական փորձերէն բաղուած մի բանի օրինակներ, ընդելուզուած գրքիցին նիւթերուն՝ հետարբերական են եւ շահեկան:

Արուեստային (technique) մշտնադարձութիւնը հայերէնով մը գրուած եւ նիւթերու լաւագոյն շարադրութեամբ մը գաւառաւորուած այս մատենիկը կը յանձնարարենք մեր ազգակիցներուն:

Ն. ՍԻԿ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԻԱՆ

Բ.

ՄԱՐԿՆԻ ԶԱՐԿԻ 1920-ԻԵ Եւ Պատմական համառօտ ակնարկ մը իր անցեալին վրայ. — Պատկերակցարդ. — Պատրաստեց Յովսէփ Տէր-Վարդանեան. Տպ. Արաբս—Բ. Թօփալեան

Հալէպ. 1917. Տ էջ 132. Գին 10 դր.

Բազմավէպ դուրսգնէր ունի Հայկական Զարդ բնուած ահա որ առաջուածը: Այս փոքրիկ տետրակը մէկն է այդ դուրսգնէրէն: Պրն. Յովսէփ Տէր-Վարդանեան Մարաշին Զարդը կը նկարագրէ պարզ, սահման ճշով մը, եւ կ'արթնցնէ ամէն հայուն ներքոյ գաղտնած սարսուռը:

Գրքիցին ամէնէն շահեկան մասն է այս:

Իսկ Մարաշի անցեալի վրայ նետուած պատմական համառօտ ակնարկը, այնքան համառօտ եւ ցրի է որ, թէ եւ չի պատկերացներ այդ նշանաւոր բաղադրին նոյն իսկ կարեւոր զիծերը, այստե ամենայնիւ ատոնք իրեն պատմական նախնի կը պատմէ իրենց արժէքը, եւ կրնան օր մը օգտակար ըլլալ աւելի խնամեալ ուսումնասիրութեան մը: Մարաշի պատմութեան համար կարեւոր են այս տետրակին մէջ արուած վիճակագրական եւ ազգագրական տեղեկութիւններն ալ:

Շնորհաւորին է Տէր-Վարդանեան որ կրցած է շահագրգռել իր այս երկով Ս. Աթոռոյս ծերունազարդ միւրան Դեր. Տ. Եղիշէ Եպս. Զիլիկիւրեանը, որ հոգացեր է ատոր ազգագրութեան ծախքը:

ՏԱՐԵՅՈՅՑՆԵՐ

Բ.

ՊԵՐԻՈԴ. ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՅՈՅՑԷ.

1928. 22րդ. տարի. Տպ. Մասիս. Փարիզ. 8⁰ էջ 656. Գինը 2 Դոլար:

Շեղ տպագրութիւն, հատոր մը ոսկեփորիկ:

Թէոդիկին ՏԱՐԵՅՈՅՑԷ թեւակոխած իր շափահատութեան կրօնի տարիքին, անվեհեր յայտարարելով իր իրաւունքը զէպի յառաջ, երբեմն ալ աշուձախ կը նայի իր պաշտօնի մէջ եւ ինչ որ շահեկան էր գտնէ, կ'առնէ կը տանի, եւ կ'օգտագործէ կրօնի ձեռք մը կը բերէ դանդաղ եւ կը զետեղէ իրենց փայտեղէ տեղերը:

Այս տարի Թէոդիկի «Տմարական», աւելի հիշդ պիտի ըլլար բոկի Տօմական մասին հակառար փառազարդեր է Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթող

գիկոսին ամենէն նոր և ամենէն բնական մէկ լուսաւորարարի և Սոցիալական Ընդհանուր Գործի և Գիտելիքի Կոմիտէի անձնակազմին հետ միասին ամենաբարձր ամփոփումը տրամաբանական միջոցով, ինքնին զուարճայի նորութիւն մը, որուն կը յաջորդէ Բ. Մասը, բուն «Զուարճականք»-ը:

Աստիճաբար կուշտ ու կուտ խնդալու համար, որուն պէտք ունին կոփանքով և աղմուկներով զգուցեամբ գլուխներ:

Երանի՜ թէ մարդիկ խնդային ձիւղակին երբեմն միասնաբար, երբեմն սրամիտ, մերթ աստիճանով, մերթ շատ հաճելի պատմութիւններով, քան թէ լրջօրէն գիտար խորձէին կամ խածաւէն հայտնաբեր նորահաս **Քորմիլներով**:

Բայց խնդայո՞ղ փողոց կը մնայ՝ երբ անմիջապէս «Կիտիկան» մասը իր լուրջ երեսը կը ցուցնէ քեզի. Ամիր-Տալիսի բովանդակութիւնը մէկ տարի զխաղաղութիւնը չընկնում, անգլաներուն բուն սորվեցնելու համար, և ահա՛ առջեւ կը գնէ «Կապ-կամարգուն» գանձը... Եւ խաղաղատմական դաս մը **Էվոլյուշիոն** վրայ, և այդ անցած դարերու անհուն խաղաղութեան հետ պահ մը դէմ դիմաց դայէն ետքը ստեղծումով պիտի անհնա թէ այս գեղեցիկ երկիրն ալ օր մը պիտի մեռնի եղբւր... քանի որ «աշխարհ» հիւլէ մըն է լոկ՝ անհունին մէջ թաւալող և իրմէ բխող պատկեր մեծ մարմններուն քով...:

Ոտարներու հասարակութիւնը է. ախորժակ կը սրէ, միտք կը բրբռէ, և աստեղ համեմակներով լուսնիկէ ետքը կ'ուզեն որ հին ժամանակներու մթնոցանքին ներկայ ըլլան... աչքով և երեւակայութեամբ, եթէ երբեք տեսած չես Ամերիկեան միջնաքաները Զմեռնային հրդեհի և թանգարանին փառքով, զիտելէ ետքը, հսկիւմով կը կարգաւ Սոցիալական բնականութեան կեանքին զանազանութիւնը, զոր սակայն նշանաւոր փոխադրանքները կը ցած մը անուշնիւ իր առաջնութեամբ: Թեոդիկ, որպէս զի շարադրի չգայ իր Տարեցոյցը, այս տարի ուղեւորներ կախիւր է ասոր ուր Է. Ե. Պոզոսեանի մեղքով, և սակայն Տէրտիկ իր մագնիսով հանգիստ չի թողար գինքը, երբ Լնդկա-թղեկին ալ — Պաղեստինի սա սագար, որուն համար խնդիւր կ'ըլլան տարները — իր անհունի, հաստ, փշտ տերեւոյնով կը անկուի մէջտեղ, բարեբախտաբար քանի մը նշանաւոր **Յորիկարներ** իրենց լուրջ գէմերով կը փոխեն տեսարանը, թէեւ անմիջապէս **դարաւոր գրեկամներ** կը բացօթին սպիտակ, և անցին լողալու մարզանքներ կ'ընեն... օր մը Մանչը կարելու համար: Նորէն ահա ՈՐԹը. 1926էն Թեոդիկին սրբի իր ուսուցիչ երկնցուցիչ է մինչեւ 1928, բայց զեռնային երկնային միջոցէ 1930, եթէ Թեոդիկ աղջունէ այդ տարին, պրոպագանդա հարցաքննելով իր շրջանին՝ այդպէս անհաս ծանոթութիւնները լրացնելու համար:

Հանգիստ չկայ Բենեդիկտային **Ճառագեղ** **որդատուներ** շուրջընդուն տակ, Ամերիկեան քիմիանոցի մը գունէն ներս կը մանենք, Զագմագնան բաներ մը կ'ըսէ **Քորմիլներով**, հիւնալէ է, բայց կազմու հոսէն գլուխներ կը դառ-

նայ, բերաններ կը դառնանայ. բարեբախտաբար Բեդիկ Մեղապետին իր մեղքի օշարակով զուարկացած մեղքի և երկու հայ բժիշկներ Հայր Քնայ-րի լողաբաններուն մէջ կը հանգարանեն մեր ջիւղերը, և քիչ ետքը կը մանենք **վարդանոցի** մը մէջ. սքանչելի տեսարան:

Անկէջ գիտնականներուն մէկ կանաք կը տանի մեզ Թեոդիկ. հիններ, նորեր կարգաւ շարուեր են, իրարու չեն նախանձիր, գլուխ գլխի տուեր են, մարմին չունին, անցեր-դացեր են՝ անընդուն ժառանգութիւն մը թողնելով մարդկութեան: Հազիւ զուարկ կ'ըլլենք կանաքէն, կը հրեւնէ հեղին անկախութեան երգը, և կը մանենք մօտիկ «մրցաստանէն» ներս... համով հոտով պրտուցներ, չենք կշտանար. բայց պարտաւորաբար կը խոտանայ զալ տարի ալ կշտանել մեզ. այդ միջոցին յանգուցն լինողորդի, իր նոսր հասկը կ'ընենք իշնելով իր օգնականէն:

Յոգնած ենք, կ'ուզենք հանգիւն քիչ մը, բայց ահա «Գրեկան»-ը վաղելով կը հասնի, կը պոսայ, ոտքի ելէք, Կիլիկիոյ Սահակ կ'ընէ է եկողը, Կիլիկիոյ աղետին վրայ հասն օր պիտի կարդայ. ան հազիւ լրացուցած, Վ. Թեքէեան, Մուսթֆէի զինուոր փեր, կ'արտասանէ իր «Տաղաւ» Խաղաղութեան յետ միմեան Հայրիկին անգլիկիմեան ձայնը... զեռն միամիտ միամիտ, Պրաչային կը խօսի, բան կը յուսայ «Բայց» համար: Նուաբ փայլային ալ բանը մը գրեր է Թրիմեան... Ինչ օգուտ սակայն. Նուաբ փայլառած է ծառայել իր ազգին, բայց շատ քիչ գան են անոր ծրագրեր... Երբ գուն Հայրիկին մօտիկ կ'ընեն, Է. Դադիկեան Յովհ. Պաղեստինի լաւելին երգը՝ կ'երգէ անգլիկէն. Միմա Զերազ ալ իր «Եւրոպական» յիշատակները կը պատմէ: Յետոյ իրարու կը յաջորդեն Հայ և եւրոպացի գրագէտներ ամէն մէկը իր տաղանդին հառադայելով: Պահ մը Սահակին գրագիտութեան դասին ականջ կուտանք. տղաք հետաքրքրուած են, բայց ոմանք սրամիտ՝ կ'ուզեն գիտնալ թէ բուրբուրին հարազատ է ուսուցչին բմբուսով իր ներկայացուցած հեղինակներու մասին:

Շարքը շատ երկար է Հայ գրագէտներուն. արդէն շատ ունինք այդ ապրանքէն. ամէն գրքիչ բանով «գրագէտ» է, ամէն ոտանաւոր գրողն ալ «բանաստեղծ»... ամէնքն ալ ծագիկ մը նուիրեր են Թեոդիկի Տարեցոյցի այս բաժինին. շատ սիրուն բաներ ալ կան աստեղ մէջ Մէյ մըն զա-փի ձայներ կը լսենք. Հայ աղջիկներ պարի են ելեր. կ'ամրաս Վրդ. (Խեղճ մարդ), Գարեգին Վրդ. և Ա. Քրիստեան կը բացատրեն իրենց գիտցածներն ու տեսածները մարդկային ամէնէն հին այս խաղին վրայ: Գարեգին ետքը **Նիկարաուգիլ** մը, հետ ալ Տիրայր Արքեպ. Խափայէլի արուեստին վրայ «բարոզ» մը կը խօսի. Խեղ Մեղազ Եպս. Նըշանեան՝ Ս. Յակոբի նկարիչ Սրբազանին (Մամբրէ Եպս. Մարկոսեան) տեղ մը բանով կուտայ վրձինի աշխարհաշահ վարդաններու շարքին մէջ: Լոն են գեղարուեստի հայ վարդաններէն բնարանի մը իրենց աղուար գործերով:

Տարեցոյցին Զ. Մասին զուարկ կը բացուի գէ-

պի Հայաստանն Ոստիկան հանգրիւն է անգամ մը ներս մտնել այդ դռնէն, բայց պահանջները խիստ են և խոստովանում. թոյլ չեն տար որ ներս մտնենք. «աղբար ևս հայ եմ, ձեզի հակառակ կուսակցութենէն չեմ. ինչու թող չէք տար».— «Արդիւրեւ չեմ. պահէ մեր նամակները բնական է. հայերէն գրուած են. միայն շխտակ ուղղագրութեամբ»։ Ձի լինի, պիտի բացուին. եւ թէ հարկ չիւնի հաւատարմութեան հասցէներուն ։ «Հապա արտասահմանի թերթերը, անոնք ինչ յանցանք ունին որ մուտքերն չարգելած էք»։ «Ո՛ր թերթեր»։ «Գոր օրինակ, Սիմոն»։ «Կահա»։ «Կը հը հաւարի»։ «Գա մի սխալմունք եղած պիտի

լինի, չեմ խմանում, ինչու է արգելիլը գրա մուտքը»։

Խոսակցութիւնը բերաննիս կը մնայ, որովհետեւ մեկնակեան տխուր գանգակը կը զոգանջէ։ Վերջապէս ամէն բան վախճան մը ունի այս աշխարհիս մէջ. և Տարեցոյցի վախճանն ալ շարք մըն է Հայ գերեզմաններու...։

Այլեւ ՏԱՐԵՑՈՅՑ մը չէ այս գործը, այլ ամբար մը շարաշար յագնութիւններու և տրուել պրպտութեան արդիւններուն ։ Իրական գրական մըն է զայն շունենալը։

Բ.

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՐ

Տեղեկագրեց՝ ՂԵՒՈՆԻ ԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

(Տար. ՍՈՒՆԻ 1927 ԴԻՄԲ. ԹԻՒՆԷ, էջ 379)

Ն Ի Ս Ո Ր

6 Օգոստոս 1927 ՇՆ.

Համաժողովին այսօրուան նկատողութեան առնելիք նիւթն էր «Եկեղեցւոյ ընդհանուր դաւանութիւնը հաւատարի մասին», որ բոլոր Հատերու Ներկատուած է իր ամենակարեւորը հարցերուն և յոյս կը ներշնչէ որ Համաժողովը նոր ոգի մը ստեղծէ այս հարցին շուրջ։

Առաջին խօսողն էր Rt. Rev. Gore, մին Անկլիկո-կաթոլիկ շարժման պարագլուխներէն, որ իր գրութիւններով Հատ ծանօթ է ինչպէս Անգլիոյ նմանապէս և բոլոր աստուածաբանական դպրոցներու։ Անոր ուղիւրդ նկատուեցաւ հեղինակութեամբ լի ամփոփոյր մը Անկլիկան եկեղեցւոյ եկեղեցա-կոթանական ներկայ վիճակին։ Ան իր ուղերձին մէջ կը հարցնէր թէ Համաժողովը ի վիճակի՞ է բմբռնելու Աստուծոյ խօսքը, Յիսուսի պատգամը։ Եթէ ի վիճակի է կրնայ Համաժողովն ընդհանր երթալ իր ձեռնարկին մէջ։ Իսկ եթէ ոչ՝ մինչեւ որ Աստուծոյ խօսքը չբմբռնուի՝ ճոս պիտի չկարենանք հաւատալ մեր կազմին։ Թերեւս կարելի ըլլար միտթիւն մը հնարաւորել բողոքականական հաստատուններու մէջ, բայց միտթիւն մը կաթոլիկներու և բողոքականներու մէջ իր լայն իմաստով կարելի պիտի չըլլար խորհիլ երբ դաւանանքները չեն յայտնութիւնը Աստուծոյ խօսքին և Յիսուսի պատգամին։ Ներկայիս մէջ բացարձակապէս անկարելի է համաձայնութիւն մը դաւանարանական հարցերու շուրջ. պէտք է այդպիսի փորձ մը լրել (զէթ ժամանակի մը համար) և ներքինով աշխատութեան և ջանքի Քրիստոսի անունը բարոգրել, առանց զրադուելու վարդապետական և սուրբաբարոյական տարբերութիւններով, և լրջօրէն հետապնդել բրիտանական բարոյական և բնիկական նպատակներ։ Եթէ կարենան սորվիլ որպէսզի գործին իրք միակ մէկ մարմին բարոյական և բնիկական գեանք լրջալ, ուրիշ սերունդ մը բն-

դունակ պիտի չլլայ մօտենալու նորէն աւելի թերեւս յաջողութեամբ վարդապետական և սուրբաբարոյական հարցերու։

Ապա խօսեցաւ Dr. Zollner և բաւ. «Ներկայ Համաժողովի պարտականութիւնը ՆՈՐ Հաւատարի դաւանութեան բանաձեւ մը գտնելու փորձ չէ. այդպիսի փորձ մը միայն շփոթութիւն յառաջ պիտի բերէր. անցեալի փորձերը ցոյց կուտան թէ ինչ վրտանգաւոր հետեւանքներ յառաջ եկած են այդպիսի ձեռնարկներէ։ Բնականաբար բռնագրօսիկ պիտի ըլլար պարտադրել դաւանանք մը երբ կայ մէջտեղ Աւետարանը։ Նոր Աթոնոս մը գտնելու պէտք չկայ այս ժողովին պատիւը փրկելու համար. զի այս ժողովը չեմ կրնար խորհիլ որ դաւանանքի միտթիւն մը հոշակիլ տալու համար հրաւիրած ըլլայ գեղեցիկ։

Ապա ես խօսեցայ ևս իմ ուղերձով բացատրելով վերջ Հայ եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը և դաւանանքը բաւ. «Հայ եկեղեցին դաւանարանական հարցերու մէջ իր ղեկավարութիւն արեւմտեան եկեղեցւոյ հայերէն Ս. Օգոստինոսի սկզբունքներուն համեմատ. «Միտթիւն ի կարեւոր»։ Կ'ուզէ ժայռայիր միտթիւն պահել մարդկային փրկագործութեան հետ առնչութիւն ունեցող դաւանարանական հարցերու շուրջ։ «Ազատութիւն յերկրայական», Կ'ուզէ բոլոր տարակուսելի և երկրայական հարցերու մէջ ազատ մնալ և անկաշկանդ շարժիլ. և գերազանցօրէն Կ'ուզէ բարձր պահել «սիրելութիւն ամենայնիւ»։ Ըստ այսմ ես ևս յանուն Հայ Առաքելական Ս. եկեղեցւոյ պիտի գոչէի. «սիրելութիւն աւելի սիրելութիւն»։

Խօսեցաւ նաեւ Նիւ Եթովի համակրելի եպիսկոպոս Rt. Rev. William Manning, և իր բանաստեղծութիւնը մեծապէս գնահատուեցաւ. ան բաւ. «Կ'ուզեմ այսօրուան նիւթին աւելցնել բանք մը խօսքեր հոռոմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ մասին, որ չէ ներկայացուած հոս»։

1.—Իտալական կը ջալինք որ հոռոմէական եկեղեցին իրեն զրկուած հրաւերին ի պատասխան պար-

տականութիւն չի նկատեր հրաւերն ընդունում Բլայ գրկելու համար ներկայացուցիչներ այս Հաւատարմարդի համաշխարհային ժողովին:

2.—Թէպէտեւ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցին պարտականութիւն չի նկատեր ներկայացուցիչներ զրկել, մենք սակայն կ'ուզենք որ ան զիտնայ թէ մեր զգացումները իր նկատմամբ ե՛ն զգացումներ սիրոյ եւ բարեկամութեան:

3.—Կը ծանչնանք որ բրիտանական միութիւնը չի կրնար վստասել մինչեւ այն վայրկեանին ուր մեր եղբայրները հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ մեզ հետ պիտի բլլան: Մենք որ հոս հաւատարած ենք, մենք չենք փնտռեր միայն միութիւն բողոքական եկեղեցւոյ: Ասով շեշտուած պիտի բլլար տարբերութիւնները եւ շարունակուած պիտի բլլար բաժանումները: Մենք կը փնտռենք միութիւն մը որ բմբունէր իր մէջ բոլոր բրիտանական հաւատարկութիւններն աշխարհի:

4.—Այս Համաժողովին կը զրկենք մեր յոյսի արտայայտութիւնն որ մեր հռոմէական կաթոլիկ եղբայրները միացնէին իրենց աղօթքները մերինին որպէսզի այս Համաժողովին մէջ առաջնորդուէինք աւնով, որ աղօթեց որպէսզի մէկ բլլայինք եւ որ իւր Ս. Հոգիով կարենային առաջնորդուիլ խաղաղութեան եւ միութեան որ հոմենիք են իւր կամբին»:

Ապա խօսեցաւ Նուսիոյ արքեպիսկոպոս Գեր. Nicolas Evangelides, եւ բտաւ. Կը հաւատամ թէ եկեղեցւոյ միութիւնը չի կրնար իրականանալ եթէ յոյն օրթոտորս եկեղեցւոյ ընդունած Նիկիոյ հանգանակը չյարգուի եւ չպահպանուի: Դենք զայն իբր վէճ մեր ապագայ միութեան»:

Ուրիշներ բացատրեցին թէ Նիկիոյ եւ Աւարելական հանգանակներուն նշանակութիւնը եւ արժէքը զնահատելով հանդերձ՝ զանազան եկեղեցիները կրնան շարունակել զործածութիւնը բոլոր ազատութեամբ իրենց սեփական հաւատքի դաւանութիւնը: Ս. Հոգին որ կ'առաջնորդէ եկեղեցին յամենայն ճշմարտութեամբ, կրնայ զայն ի վիճակի բնիկ բտա պահանջմանց ժամանակի յայտնելու տարբեր մեկերու ներքեւ Յայտնութեան ճշմարտութիւնները:

Ն Ի Ս Ո Ն

11 Օգոստոս 1927 ՆՇ

Թէեւ Համաժողովը Օգոստոս 7ին ի վեր իր լիազօմար նիստերը զարկեցուցած էր, սակայն ան կազմած բլլալով երեք յատուկ յանձնախումբեր՝ յանձնած էր անոնց նախորդ երեք նիստերու վիճարարութեան արդիւնքը որպէսզի անոնք իրենց կարգին նայն նիւթերը մշակէին եւ մասնաւոր տեղեկագրով մը ներկայացնէին իրենց եզրակացութիւնները Համաժողովին ի վաւերացում:

Յանձնախումբերը այսօրուան նիստին հաղորդեցին իրենց տեղեկագրիները որով կ'եզրակացնէին թէ՝

Ա.—Միացեալ եկեղեցւոյ կողմէ համայն մարդկութեան ուղղուելի կոչը Աւետարանն է միայն. եւ անոր կեցրոն ալ նոյն ինքն Յիսուս Բրիտանոսն է, որ իր անձով եւ վարդապետութեամբ յայտնած է զԱստուած, մեր հայրն, եւ մեր պարտականութիւններն ու յոյսերն իրեն Աստուծոյ որդիներ եւ եղբայր-

ներ անոր զերգաստանին մէջ: Աւետարանն է միայն որ կրնայ տալ մեզոյ թաղութիւն եւ յաւիտենական կեանք ի մեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտանոսի:

Բ.—Եկեղեցին Յիսուսի Բրիտանոսի հաւատացողներու ընկերութիւնն է, Աստուած է անոր արարիչը, Յիսուս Բրիտանոս անոր զրուին է եւ Ս. Հոգին կենսատու յաւիտենականութիւն: Եկեղեցին է այն զբխաւոր աղղակը, որով Բրիտանոս Ս. Հոգւոյն միջոցաւ զմարդիկ հաւատով հաղորդիկ կ'ընէ Աստուծոյ, եւ Աստուծոյ զերիշխանութիւնը կը տարածէ անոնց կամբին վրայ, մասնակից կ'ընէ զանոնք իր սրբութեան եւ կը միացնէ զանոնք սիրոյ եւ ծառայութեան կապերով:

Եկեղեցիներուն մէջ տիրող նշանակելի անհամաձայնութիւնները ընտրան են եւ յառաջ եկած են եկեղեցիի զազափարին այլազան բմբունումն, եւ ատանք կ'ազգեն թէ՛ եկեղեցւոյ տեսականին եւ թէ՛ բրիտանոսայ ընկերութեանց սովորութեանց, Անշուշտ կարելի է հաշուեցնել իրարու հետ այս անհամաձայնութիւնները եւ թէ կարելի է զանել համաձայնութեան այնպիսի գետին մը ուր եկեղեցիները կարող բլլային միասին զործել:

Գ.—Միացեալ Բրիտանութեան մը համար անհրաժեշտ է հաւատք մը ունենալ, զոր օրինակ Աւարելական կամ Նիկիական հանգանակին նման: Բտա որում Ս. Հոգին կ'ուղղէ եւ կ'առաջնորդէ եկեղեցին բոլոր ճշմարտութիւններուն մէջ, նայն Ս. Հոգին թոյլ պիտի տար որ եկեղեցին հաւատքի ճշմարտութիւնները յայտնէ ժամանակի պահանջմանց համեմատ այլ ձեւով:

Սոյն երեք եզրակացութիւնները աննշան փոփոխութիւններով ընդունուեցան Համաժողովին:

Ն Ի Ս Ո Ն

12 Օգոստոս 1927 ՈԻԲ.

Համաժողովի այսօրուան ուսումնասիրութեան առարկան եղաւ Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը: Բանախօսներէն առաջինը Պոմպէլի եպիսկոպոսը Dr. Palmer, ներկայացուց նիւթը՝ անկիրաւ եկեղեցւոյ տեսակէտով մէջ բերելով ապացոյցներ ի նպաստ աւարելական յաջորդութեան. ան իր վկայութիւնները բերաւ Աւետարանէն, Պողոսի թուղթերէն եւ Կղնմէս Հոմայեցիի գրածներէն: Ստուգիւ եպիսկոպոսը աշխատեցաւ ոչ զոր վիրաւորել, որովհետեւ Համաժողովին մէջ կար մեծ թիւ մը որք չէին ընդունել աւարելութիւնը, եւ երբ ան կը շեշտէր թէ մեռնադրութիւնը աւարելական յաջորդութիւն մըն է եւ վաւերական, ան չզաղքեցաւ սակայն բտելու նաեւ թէ Աստուծոյ օրհնութիւնը կը հանգչի եւ հանգչած է շտա անգամներ նաեւ անկանոնական բահանայից վրայ: Ան նաեւ բտա թէ եպիսկոպոսները իբր աւարելոց յաջորդներ կը փոխանցեն մեռնադրութեամբ կղերին այն զօրութիւններն որ իրենք ստացած էին:

Անոր հակառակ մրցածառով մը Լուտերական եկեղեցւոյ կողմէ Dr. Scherer բտա թէ եպիսկոպոսական մեռնադրութիւնը անհրաժեշտութիւն մը չէ պաշտօնէին Աստուծոյ շնորհաց արժանանալու համար, թէ բանի՝ մեռնադրեալներ իրենց մեռնադրութիւնը չեն արժեցուցած. մինչ անդին չձեռնա-

դրուածներ աւելի արժանիք մըն են ցոյց տուած բլրայ Աստուծոյ խօսքը ուսուցանելու մէջ, բլրայ Աստուծոյ կամայ հասնեալ տալիքն ու մէջ, ան աւելցուց նաեւ ուրաւ որ եթէ Նոր Կտակարանի հիման վերայ պիտի խօսինք, ախար կրնայի ըսել թէ բոլոր Առարեայք մեռան առանց խորհելու որեւէ բան մը կամ ընելու որեւէ կարգադրութիւն մը իրենց յաջորդներու մասին: Նոր Կտակարանի մէջ չկայ նաեւ նշան մը որ մեզ թոյլ տայ խորհելու պաշտօնէից զանազանութեան մասին: Տոն միայն սարկիւտացեալու կ'հանգիպինք որոց պաշտօնը հոգեւորական բլրայի աւելի անտեսական էր և երկշէնքու որոնք կը կոչուէին նաեւ եպիսկոպոս, և ամեն աւելի կ'ընտրուէին բան կը մեռնադրուէին:

Ապա խօսեցաւ Rev. Banninga ճնդիկ եկեղեցականը և ըսաւ «Ձեռնադրեալը կ'յուզուի մեռնադրութեան միջոցին ոչ այն ծանր պատասխանաբաւութեան լուծէն որ կ'ստանձնէ իր վրայ, ոչ այն ներկայութիւնէն մեռնադրողներու որոնց առջեւ կը խոնարհի յարգանք, այլ ներկայութիւնէն Աստուծոյ՝ որ մէկ կ'զգայ թէ ինք կ'ստանայ զօրութիւններ, Աստուծոյ պէտք ունի ինք բլրայու համար Աստուծոյ օշմարիտ ծառայ մը: Ասիկա յատկութիւն մըն է որ ոչ եկեղեցին, ոչ իր պաշտօնական ներկայացուցիչները չեն կրնար տալ մեռնադրեալին, ասիկա իսկ մըն է որ իրեն կը արուի վերէն և Տէրն ինքն իսկ է: Երբ կ'հանգչեցնէ մեռնադրող մեռնադրեալին վրայ և զայն կը զրկէ բարոյելու իր անունով Աւետարանը բոլոր արարածոց: Հանդիսաւոր և անմոռանալի վայրկեան: Արարողութեանց մանրամասնութիւնը կրնան մոռցուիլ, ջնջուիլ, նոյն իսկ մոռցուիլ առնունքը անոնց որք կ'մասնակցէին մեռնադրութեան: Բայց ինչ որ մեռնադրեալը չի մոռնար երբեք, այդ այն պահն է որ իւր Տէրը և ինք զանաւան են երես առ երես և պարաւարտ կ'զգայ մինչեւ իւր վերջին շուշեր բլրայու Աւետարանին պաշտօնեայն: Ո՞վ կրնայ համարձակիլ բռնել թէ այդպիսի պաշտօնեայ մը չէ տալած Տիրոջ օրհնութիւնը:

Խօսեցան նաեւ Dr. Serge Boulgakoff, Rev. Josef Soucek և Rev. Davis Fyff, և ուրիշներ, ամենքն ալ թեր ու ղէմ արտայայտեցան: (Շար.)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԱՆՐՈՒԷ

ՈՒԽՊԻՌՈՂՈՐՈՍ.— ԳՈՐԴԻ, ԲԱՆԱՆ,

ԴԱԻԻԹ.— ՏԱՐԲԱՆ.— ՏԱՐՈՆ

(Ա. Մարտի 14-ին 1927, էջ 376)

Ք.

Այնպատեւր մանր քննութեան ենթարկել այս փոքրիկ հատուածը: Ոլիմպիոգորոս խոստանում է «անգիր գրոյցներ» պատմել, բայց խօսում է ինչ որ անյայտ մատենից և նրա մէջ եղած գրոյցներն է հաղորդում: Նա ո՞ր տեղից գիտէր, որ այդ

տեսակ մի մատեն է եղած: Ո՞ր տեղից գիտէր որ նրա մէջ պատմում գրոյցներն էին: Կարգով են եղած, որով պատմում է ինքը: Ոլիմպիոգորոս էին այն մարդիկ, որ «ասեն» թէ այդ անյայտ մատենի գրոյցներն էին: Կարգով են եղած, որով պատմում է ինքը: Այն մարդիկ, որ «ասեն» թէ այդ անյայտ մատենի գրոյցներն էին այդ կարգով են եղած՝ իրանք անձամբ տեսած կամ կարդացած էին այդ մատենը: Այս բոլոր հարցերի պատասխանը չկայ ոչ Ոլիմպիոգորոսի խօսքերի, ոչ Խորենացու պատմութեան մէջ:

Ոլիմպիոգորոսը թէ և չի ասում թէ ումից է լսած այդ անյայտ մատենի մասին, բայց նա այդ տեղեկութիւնը առողջ մարդոց լսել ու միտքն է պահել այն մատենի մէջ եղած գրոյցները և նրանց կարգը: Այդ կարգով էլ պատմում է նա իր ունեցելիք խմատուցներին և հմուտներին, խօսելով նախ Բարսեղ թրէսի, յետոյ նրա որդի Սեմի և ապա նրա կրտսերագոյն որդի Տարբանի մասին: Բայց այս գրոյցներին համար Ոլիմպիոգորոսն ունի նաեւ մի ուրիշ աղբիւր: «Բազումք ի գեղջկաց», ասում է նա, այդ գրոյցները պատմում են մինչև այսօր: Եթէ նա ասում է թէ իր պատմած գրոյցները «Բազումք ի գեղջկաց գրուցն մինչև յայսօր», ուրեմն նա անձամբ գիտէ այս բանը: Ինչ որ մատեն լինելու մասին նա «չէ՛նէ՛նէ՛ն է՛նէ՛ն (ասեն)», իսկ որ այդ մատենի մէջ եղած գրոյցները «Բազումք ի գեղջկաց գրուցն մինչև յայսօր» — այդ բանը նա «չէ՛նէ՛նէ՛ն գիտէ»: Ուրեմն իր պատմած գրոյցները երկու աղբիւրից գիտէ, մէկն այն մարդիկն են, որ նրան պատմել են ինչ որ մատենի մասին և հաղորդել են այն մատենի մէջ եղած գրոյցները մատենի մէջն ունեցած կարգով, իսկ միւս աղբիւրը գեղջուկների պատմածն է: Մատեն եղած է թէ ոչ — այդ խնդիրը անյուծելի է. բայց թէ գեղջուկների պատմածը նա լսած ու միտքն էր պահած, այս մէկն անփոփոխ է: Այս մասին մենք մի ուրիշ ապացոյց ունինք Խորենացու պատմութեան մէջ:

Պատմելով Անակի՝ իրը հալածական կորզուաց կողմերը հասնելու մասին՝ Խորենացին գրում է. (Գ. ՀԳ). «Եւ աստ ասեմ գրոյց սքանչելի ծերոյն որ ասէր, «ի

նախնեաց ունիմ սոփորութիւն, որդի ի հօրէ առնելով գլխատակ գրուցացս աշտացիկ», որպէս Ոլիմպիոգորայն յաղագս Տառնոյ և Սիմն կոչեցեալ լերինն»։ Վերջին տողը պարզելով՝ կ'ստանանք. «որպէս գլխատակ գրուցացն Ոլիմպիոգորայ յաղագրս Տառնոյ և Սիմն կոչեցեալ լերինն»։ Զակերար գնելով այսպէս բառից յետոյ՝ Խորենացու բնագիրը վերադադող Մ. Արեղեան ուզում է ասել, թէ այդպէղ վերջանում է սքանչելի ծերի ասածը. մնացածը Խորենացու բառերն են։ Արեմն սքանչելի ծերն ասում է՝ այս գրոյցներն յիշատակը իմ նախնիներից է դալիս՝ որդին հօրից առնելով»։ Իսկ Խորենացին իր կողմից յաւրում է. «ինչպէս Ոլիմպիոգորոսի գրոյցները Տարօնի և Սիմ կոչուած լերան մասին»։ Այստեղից պարզ երևում է որ՝ Խորենացու ասելով Ոլիմպիոգորոսի պատմած գրոյցները մշտապէս հասած գրոյցներ էին։ Այս մասին անշուշտ նա լսած էր այն ահանջալուր հայ վիպից, որ նրան հաղորդել էր Ոլիմպիոգորոսի պատմած գրոյցները։ Այդ նոյնը հետևում է և Ոլիմպիոգորոսի խօսքերից թէ՛ «պատմեցից ձեզ և գրոյցս անդիրս յաշտացիկն է և ինչ որ մատեան Սեմի և Տարբանի մասին թէ ոչ՝ սա մի տարրեր խնդիր է։ Բայց անվիճելի է որ Ոլիմպիոգորոսն իր պատմած գրոյցներն այնպէս գիտէր, ինչպէս սքանչելի ծերն իր պատմածները, այսինքն մշտապէս, «որդի ի հօրէ առնելով գլխատակ գրուցաց»։ Այդ գրոյցները Ոլիմպիոգորոս իբրև «որդի» կարող էր լսած լինել իր «հօրից»։ Բայց որ նա լսած էր գեղջուկներից, այս մասին կասկած չկայ, քանի որ ասում է «չորս բազումք ի գեղջկաց շաշտն մինչև ցայժմ»։ Ուրեմն թէ՛ որ «գրուցեն», լսած է որ «գրուցեն»։

Ինչ էր այդ մատեանի, կամ որ նոյն է՝ այդ անդիր գրոյցների բովանդակութիւնը։ Գուցէ Գորգին, Բանանը կամ Գալիթը շատ բան էին լսած Ոլիմպիոգորոսից և շատ բան հաղորդած Խորենացուն և մեր ծերունիներին, բայց Խորենացին իր լսածն ամբողջովին չի փոխանցում մեզ, այլ երկրորդում է «չոյժ սակաւութե»։ Մեր իմացածն ընդամենը չորս գրոյց է. 1) Քախուած թէպէտ նաեւ է «ի Հայս» և հանդիպել ցամաքի։ 2) Նրա Սեմ որդին անցել է հիւսիս

արևմուտք, հանդիպել է մի երկայնանիստ լերան, անուր զրել Սիմ և «երկուսնեայ աւուրս» մնալով այն կողմերը՝ վերադարձել է իր եկած տեղը։ 3) Նրա կրտսերագոյն որդիներից մինը՝ Տարբան, բաժանուելով իր հօրից, նորէն անցել է Սիմ լերան կողմերը, բնակել է նրա մօտ գտնուած փոքրիկ գաւառում, գետի եզերքին, որի անունով գաւառն անուանել է Տարօն, իսկ իր ստորած տեղը՝ Մրօնք։ 4) Սեմը մի կարճ ժամանակ ապրել է Բակարացոց սահմանների մօտ, որի որդիներին մինը մնացել է այնտեղ։ «Որովհետեւ, ասում է Ոլիմպիոգորոս, արեւելքի կողմերը Սեմին Զրուան են ասում և գաւառը մինչև այժմ Զարուանդ են անուանում»։

Բայց հիմա «այլ տաակ լուարութե»։ Խորենացին գրում է Սահակ Բագրատունուն, «բայց տաակ յաճախագոյն հինքն Արամագնեայց ի նուագս փանդան և յերգրս ցցոց և պարուց զայստակ ասն յիշատակաւ»։ «Ձայսպէս» այսինքն վերի պատմածները։ Ուրեմն այն գրոյցները, որ Ոլիմպիոգորոսը պատմում է Յաշտացուն իր ունեկրնդիր հմուտներին և իմաստուններին՝ Հայաստանում «հինքն Արամագնեայց», այսինքն՝ հայ ծերունիներ շատ աւելի յաճախ («առաւել յաճախագոյն») երգում են փանդիոսի նուագներով, ցցուց և պարուց երգերի մէջ։ Ոլիմպիոգորոսի պատմած գրոյցներն, այսպիսով, Հայոց ժողովրդական երգերի նիւթ են կազմում։ «Ձայսպէս» ասածի տակ այդ գրոյցները ո՞ր մէկը պէտք է հասկանալ. քերականորէն դասելով կարելի է Բագրատունի հասկանալ։ Բայց ի՞նչ վիճելի համարինք, որ «հինքն Արամագնեայց» երբեմն երգած լինեն Բակարացոց սահմաններում ապրող Սեմի մասին. կարծում եմ անվիճելի պէտք է համարել որ նրանք երգած են Հայաստան նաեւ Բախուած թէպէտ, Հայոց լեռներից մէկը Սիմ անուանող Սիմի և Հայաստանի գաւառներից մէկը Տարօն և աւաններից մէկը Մրօնք անուանող Տարբանի մասին։ Անուագն վերջին երեք գրոյցները պէտք է որ երգուած լինեն Հայաստանում փանդիոսի նուագներով, այլապէս իմաստ չէր ունենայ Խորենացու գրած «զայստակ» բառով վերանունը։

Այստեղ ինքնին ծագում են մի քանի հարցեր։ Ոլիմպիոգորոսը ո՞րտեղից գիտէր

թէ իր պատմածները «բազում ի գեղջկաց
գրուցին մինչև ցայժմ», այսինքն մինչև
իր պատմելու օրը: Ի՞նչ ազգից էին այն
գեղջուկները, որ պատմում էին այդ զը-
րոյցները, ո՞ր էր տեսել ու լսել նրանց:
Յունաստանում թէ այլուր: Երբ Ոլիմպիո-
զորոն ասում է թէ՝ ձեզ պիտի պատմեմ
անպիլր գրոյցներ «յաւանդութենէ ի մեզ
հասնալ», ովքե՞ր են այդ «մեզ» ասածը,
որոնցից մէկը համարում է իրան: Վերջա-
պէս ի՞նչ ազգի զաւակ է Ոլիմպիոզորոսն
ինքը: Զրոյցները պատմում են Յունաս-
տանի մէկում, զուցէ Աթէնքում, ուր մեր
երեք հայերը զնացել էին «իմաստութիւն
վարժելու»: Հաւանօրէն Ոլիմպիոզորոսին
լսում են յոյն իմաստուններ և հմուտներ:
Ասում են հաւանօրէն, որովհետև որջապէս
պնդելու համար բաւարար հիմքեր չկան
Քորինացու հազորդածին մէջ: Որ լը-
սողներից երեքը հայ են եղած, այս մա-
սին տարակոյս չկայ, բայց թէ ի՞նչ ազ-
գից էին միւս խօսողներն ու լսողները և
ինչ լեզուով էին խօսում: զժուար է ասել:
Հաւանական է որ Յունաստանի ուսում-
նական կեդրոններից մէկի մէջ պատմուած
այս գրոյցները լսում էին Նաև կամ Բէ-
ռա՞նք յոյն իմաստուններ և հմուտներ և
հետևապէս խօսակցութիւնը յաւանօրէն էր:
Արդ՝ այս ուսեալ ունկնդիրները որ աշ-
խարհագրութեան և ազգերի բաժանման
մասին շատ մատենների գրոյցներ գիտէին,
որ միեւնոյն գրոյցի տարբերակները գի-
տէին և կարող էին աշխարհական մեկնու-
թիւն տալ պատմածին, տալիս են Բէռա՞ն-
ք գրոյցս մատենից: Մինչդեռ Ոլիմպիոզոր-
ոսը, որ անկասկած նրանցից պակաս հը-

մուտ չէր, քանի որ «կատարելագոյն էր»
նրանց մէջ, Բէռա՞ն է, որ պատմում է
Նաև անպիլր գրոյցներ, աւանդաբար իրան
հասած, գրոյցներ, որ հայ ժողովուրդի
երգերի նիւթն են, որ «հինքն Արամազ-
նեայց» երգում էին «յաճախագոյն ի նը-
ւագս փանդան»: Կրկնում են. ո՞ր և ո՞ր
ազգի գեղջուկներից էր լսած այդ գրոյց-
ները: Յունաստանում և յոյն գեղջուկնե-
րից: Չեմ կարծում: Յոյն ժողովուրդն ի՞նչ
գործ ունէր Սիմ լերան, Տօրօն զաւառի
և Յրօնք զիւղի հետ, որ նրանց մասին
երգ կապէր. «յաճախագոյն» երգէր և ա-
ւանդաբար, իր գրոյց, հասցնէր մինչև
Ոլիմպիոզորոսի օրերը: Պէտք է ենթադրել
ուրեմն, որ Ոլիմպիոզորոս կամ հայ էր,
բայց յոյն անունով, որ հաստատուած էր
Յունաստանի մտաւորական կեդրոններից
մէկում: Կամ՝ եթէ յոյն էր և կամ ասորի՝
ապա ծնած ու ապրած էր Հայաստանում
կամ առնուազն Փոքր Ասիայի կամ Ասո-
րիքի հայաշատ մի շրջանում, ուր ասիթ
էր ունեցած իր պատմած գրոյցները լսելու
Հայերից, այսինքն այդ նոյն գրոյցների
մասին երգեր կապող ժողովուրդի բերանից:
Իր խօսքը թէ՝ իր պատմելիք գրոյցները
«յաւանդութենէ» հասած են «է Բէռա՞ն», — ցոյց
է տալիս որ նա այն ժողովուրդի մէջ է
ապրած կամ զուցէ ո՞յն ժողովուրդի զա-
ւակն է, որ կարող էր այդ գրոյցներ ա-
ւանդաբար հասցնել նրան: Եւ զուցէ ե-
րեք ունկնդիր Հայերից մէկի զնահատու-
թիւնը, թէ Ոլիմպիոզորոս խօսակիցների
մէջ, «կատարելագոյն էր» ազգասիրա-
կան խանդի մի արտայայտութիւն է . . .
(Շարունակելի) Ն. ԱՂԱԲԱՆ

ՆՇԽԱՐՔ ՆԱԽՆԵԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. ԵՓՐԵՄԻ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՎԵՇՏԱՍԱՆ ԱՍԱՑՈՒԱԾԻ ՎԱՍՆ ՆԻԿՈՍԻԴԵԱՅ ԲԱՂԱՔԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՂԴ ՎԱՍՆ ՆԻԿՈՍԻԴԵԱՅ (*)

(Շար. ՍԻՆ ԹԻՒ 126)

Եկայք խափանեցուք խնդրեցուք

(*) Վերնագիրը կարմրադեղով գրեալ: Այսպէս
եւ ի ներքոյ ամենայն վերնագիրը:

չոգորմ, զի մի՛ խափանեցէ բարկութիւն
յանկարծ, որպէս խափանեաց զսոցմա-
ցիան, որ ոչ խափանեցան խնդրել զոգոր-
մութիւն: Խափանեաց սակաւ մի առ տու-

աւդն, զի յաճախեցին քեզ պարզեք նորա: Զի տաէ միշտ այնմ որ կարգայ, և տայ, յաճախէ՛ այնմ որ յամէ: Զայս խափանութիւն եզրարք, մի՛ համարիք խափանութիւն: Զի իբրեւ յերկրի խափանութիւն է, զա՛նձ զնէ մեզ ի բարձունս: Յայնժամ խափանեալ էաք, մինչ յաշխատութեան հեղձեալ էաք: Այժմ եղեաք սատար անձին, զի եկաք ի զո՛րծ պահոց: Պահոց սիրով, կարէ՛ ոք պատահել ըզմութեանս պարտեաց: Այս սակաւ խափանութիւն, պարի՛սպ է խափանութեան: Եկայք խափանեցուք զսակաւս, զի զուցէ խափանիցի՛մք իբրեւ զայն որ խափանեցանն: Եւ նոքա զի ոչ խափանեցան սակաւ, ահա խափանեցան յաւիտենից: Մի հոգացուք վասն խափանման, զի և ի հոգն զո՛րծ է երկրորդ: Բայց խափանեցուք յերկրոցն, ի զործո՛ցն և ի հոգոց նորա: Զի եթէ խափան է զործ, և չիցէ խափանեալ հոգ նորա, ի զործն է տակաւին սիրտ մեր: Մշա՛կ են տակաւին միաք մեր: Քաջ լաւ է այնմ որ զործէ, քան այնմ որ խափանի և տրտնջէ: Զի լաւ է նմա վաստակն, քան զարտունջն սպանող: Կտրեան երբայցիքն յանապատին, զի տրտնջեցին իբրեւ զխափանեալս: Մի արտնջեր ո՛ր որ խափանիսդ, զի մի՛ լիցիս սատար մեզայ: Տես զի այս խափանութիւն, աւրհնէ՛ յաճախ զարմայն քո: Զի փոխանակ արմտեաց քոց, է՛ այս խափանութիւն գեղեցիկ: Որպէ՛սզի հակառակ արմտեաց քոց, է՛ ժրտութիւն ազահ: Փոխանակ շինածի քո պահես, զի եղիցիս բնակիչ ի մէջ նորա: Զիա՛րդ է խափանեալ է շինուածն քո, զի ահա փոխանակ նորա վաստակիս: Եւ եթէ տեսցէ բարձրեալն⁽¹⁾ զի խափանեցար, աւգնէ՛ և նա ի զործն քո: Կարէ հատուցանել զժրանայն, զի առ սէ՛ր նորա խափանեալ է ժրանայն քո: Կարէ հատուցանել քեզ ըզխափանութիւն, զի լաւ է քեզ զործ քան զնա: Ընտրեաց զխափանութիւն որ աւգուտ է քեզ, քան զըզպատակն որ վնաս է քեզ: Ամենա՛յն հնարիւք մարթի խափանել, յառողջութեան և ի հիւանդութեան: Իբրեւ տանջիցիս յառողջութեան, իբրեւ աղքատացիս: Թերեւս տրտում ի-

ցեն շինուղք, զի խափանեցան շինուածք իւրեանց: Վասն առաջին տանցն խընդրեցեն, զի մի՛ եղիցին նոքա գերեզմանք: Թերեւս տրտնջիցեն մշակք, թէ ի գերեւելին կութք և հնձանք: Վասն հրեոցն ազաթա արացեն, զի մի՛ կորիցէ ընդ ըմպողս իւր: Ժիր կանայք ընդ ազաթից հոգան, զի խափանեցան սատայնք իւրեանց: Ազաչեն, զի զուցէ՛ յանկարծ թաղիցին այնիւ զոր զգեցեալն են: Յանձինս մեր չեմք վստահ, զի արարո՛ց ի հոգ մտեալ եմք: Ահա բարկութիւն քանդեաց ըզքաղաքս, և մեր խորհուրդքս ի կասեւ կան: Թերեւս հասեալ է զատաճիւր մեր, և ահա արածի՛ սիրտ մեր ի միսիս: Խի՛ն փայլատակունք⁽¹⁾, ալրեցին քանդեցին, և այս մեզ իբրեւ զխա՛ղ թուի: Կէն արարածոց չիք ի միջի, և մեք ընդ միոյ երկո՛ւս ծայրհեալ եմք: Ընթացաւ⁽²⁾ աւազ և ծածկեաց զքաղաքս, և զմեզ ծածկեալս փոշի և կիր: Լերինք սողեցան ի տեղեաց իւրեանց, և մեք սողեցուք ի մեղաց մերոց: Էջ լեռուն ի տեղեոջէ իւրմէ, և ո՛չ էջ սիրտ մեր յանաւրէնութենէ: Դիմեաց ծով և ել ի ցամաք, զի զիմեաց դարս մեր յանաւրէնութիւն: Անց ծով ըստ սահման իւր, զի ա՛նց դարս մեր ըստ սահման իւր: Նոյ զատտակէր ի տապանն, և որդիք դարուն իւրոյ ի մե՛ղս: Նա զտապանն այնդէր, և նոքա գլխամառութիւն: Նա ջանայր ի յարկան շինել, և որդիք դարուն իւրոյ ի ստացուածսն: Նա զտարատեաց իւր ապաւնութիւն, և նոքա իւրեանց խորխորատ: Զի իբրեւ բացան աղբււրքն, եղեն պահանջո՛ղք անաւրէնութեանց: Հեղձուցին ջուրքն զազահս, որ հեղձեալ էին ի ստացուածս: Երա՛ց զդրունս իւր տապանն, որ ջանացաւ ի զործ նորա: Եկեա՛ց փայտինն նկարիչ աւրինակաց: Հեղձուցին ջուրքն զընտանքսն: Որչափ ապարանեցին զտապանաւն, ետո՛ւն երանի տապանի նորա: Աւտարացան ի փրկութենէ նորա, զի աւտարացան ի կազմութենէ նորա: Նոյ ի մայրից կազմեաց դուռն ապաւինի իւրոյ և իւրոցն, իսկ մեզ եղիցին այսաւր խորդք և պահք փոխանակ մայ-

(1) Յաղթական գեղալ էր՝ փայլատունք, զոր ուղղէ սրբազրիցն զնեղալ աղ ի վերայ ռոգին:

(2) Օրինակն ունէր՝ ընթաց, ուղղիցն յաւելու՝ աւ:

(1) Նախ գրեալ՝ եալն, ապա սրբազրիցն յաւելու ի վերայ ռոգին՝ բարձր:

րիցն: Գործեսցուք ի նոցանէն տապան, յաւդեսցուք ի նոցանէն արկեզս, զի ի նմա՝ ծածկին անձինք մեր ի բարկութենէն որ զիմեաց յամս մեր: Մի՛ արհամարհեսցուք զպատուիրանն իբրեւ զգարսն որ յաւուրսն նոյի, և արհամարհեսցուք բզմանս քարոզեալս, իբրեւ զգործ տապանին: Զի թէ ծուրասցուք յապաշխարութեան, ինքն ապաշխարութիւնն կատարի՝ ի սակաւուց որ դառնան առ նա: Զի նոքա որ վաստակեցին, և կեցցեմն նոյաւ: Առնի իւրոցն ապաւինութիւն, և որոց չեն նորա կշտամբութիւն: Զի իբրեւ իւրքըն վաստակէին ի նմա, որ չէին նորա արհամարհէին: Նախ քան զմամկեան⁽¹⁾, վախճան ի վերայ դարուն որ յաւուրսն նոյի: Փոխանակ զի եկեսցեն յապաշխարութիւն, ամենայն որ ի գործ իւր ընթանայ: Զի ոչ ընթացան նոքա առ պահս, ընթացաւ հեղեղ ի վերայ նոցա: Զամենայն որ ի գործս իւր բմպսնեաց⁽²⁾, ի ի գործ իւր ո՛չ յաղաւթս: Բզխեցին ջուրք ընդ գործանաւք, յորդեցին ջուրք ընդ մշակաւք: Հոսեցան վտակք զլինուածովք, ի վերայ շինուածոց և շինողաց: Կուսեցան այլք ի մէջ սնեկաց: Զբակոծեցան⁽³⁾ հարսունք յառազոտս: Բզխեցին աղբերք ի սրահս: Գոչեաց ծով յանդատանս: Որ ի խորոցն ի բարձր փախէր, հասնէր բարձանց պատահէին: Որ ի բարձուն ի խորս իջանէր, բղխումն խորոց հեղձուցանէր: Ամ[են]այն⁽⁴⁾ որ ուր և թաքչէր, ջուրք ելանէին ընդ առաջ նորա: Եւ որ մտանէր թաքչէր ի սնեկի, գոչէր ծով ընդդէմ նորա: Պատահէին ջուրք ջուրց, հաստատութեան երկնի և անգնդոց: Ի միջոցի տանջեալ լինէր ազգն որ ամպարշտեցաւ յառաջագոյն: Յամենայն տեղեաց ընթացան ջուրք, զի յամենայն տեղիս ընթացան մեղք: Արձակեաց զծովս կապեալս, զի կցեն որսայցեմն զարձական: Երկիր որ ի սմա ամպարշտեցան, երա՛ց զաղբերս ի վերայ նորա: Երկիրք որ ի ներքոյ նորա ցատուցին, փլու՛յց զհոսանս ի վերայ նոցա: Վերացաւ մեծարեցաւ տա-

պանն, զի լուծեալ էր ի նմա զգտատութիւն: Սկսան թողալ զինչս իւրեանց, և ընթանային թափել զկեանս իւրեանց: Արհամարհեցին և թողին գտացուածս, զի ապրեցուցեմն զանձինս իւրեանց: Ի կորուստ ընկեցին զգանձս, զի սիրէ մարդ ի բարկութեան զա՛նձն իւր քան զըստացուածս: Արդ զի ոչ փախեան ուղղակի⁽¹⁾, սկսան փախել ձախողակի: Զի ոչ փախեան ի շինուածոց, կորեան շինուածքն և շինաւդքն: Զի ոչ կասեցին սակաւ մի ի վաստակոց, յաճախեաց նոցա աշխատութիւն: Սկսան ընթանալ յամենայն բարձունս, զի ո՛չ ընթացան առ մի բարձրութիւն: Սկսան ընթանալ յամենայն տեղիս, զի ո՛չ ընթացան ի մի տեղի: Զի ոչ ընթացան առ խոնարհութիւն, ի բարձունդա՛կս բարձանց ընթացան: Հեղձան ի վերայ բարձունդակաց, զի ի բարձրութեան հեղձեալ էին: Ի լերինս բարձունս ապաւինեցան, զի ո՛չ ապաւինեցան ի մի ապաւենն: Զամենայն ծառոց կախեցան, փոխանակ զի զմիայն ոչ կախեցան: Եւ ի Սողոմ եկեն այսպէս: Իբրեւ մտին զըւարթութենն կործանել զնա, Դովթ⁽²⁾ պատմէր զբարկութենն, և փեսայք իւր հոգային ի գործ: Նա քարոզէր զկործանումն երկրին, և նոքա հոգային զտեղոց նորա: Նա երկրորդէր զաւեր երկրին, և նոքա երկրորդէին զլինութիւն տեղոյն: Երբեւ երկրորդեաց և երրորդեցին նմա: Եղև նա նոցա ի կատակա՛նս: Իբրեւ ըսկսան նոքա այսպանել, որոտմունք և ճայթմունք բարբառեցան: Իջին կայծակունք փոխանակ ցաւազոյ, և ճըճումբ⁽³⁾ փոխանակ լուցկոյ: Բորբոքեցաւ հուր ի հարսունս, ի հարսունս և յառազոտս նոցա: Էր որ որոտմամբ հարեալ լինէր, և էր որ փայլատակմամբ այրեցեալ: Զայնիւ ճայթմամբ պայթեաց աւարոյն, լցաւ բերան իւր ի հողոյ: Որ եկեր զաւար աղբատաց, եկեր զնա հո՛ւր պահանջողին: Որ յափշտակութեամբն փափկանայր, ծով հըրեղէն⁽⁴⁾ հեղձոյց զնա: Տեսանէր ամենայն

(1) Տե՛ս վերադէպ, ՍԻՄ, 1927, էջ 382 ծան.

(2) Այսպէս յօրինակին:

(3) Բառը **ջրակածիլ** չիմ բառգիրս:

(4) Երկնակին՝ **ամայն** դեպ:

(1) Երկնակին նախ գրեալ՝ **ուղակի**, զոր ուղղեւ արագութեամբ յաւելլով զ ի վերայ աղին:

(2) Այսպէս յօրինակին նոյնպէս և ի ներքոյ:

(3) Երկնակին զի՛մ **ճրճումբ**:

(4) Երկնակին ունէ՛ր՝ **հեղ**, յոր յաղելու ուղղելն ի վերայ աղին՝ **էն**:

ազգին, ամենայն զամենայն զի այրէր: Զէր որ շիջուցանէր զհուր ընկերին, զի զիւրով հրով էր ամենայն ոք: Ոչ զթացաւ մայր ի գուտար իւր, թէ շիջուցէ ի նմանէ զհուրն: Վասն զի ոչ ոքորմեցան երկոքին քաղցելոց եւ կարատեղոց: Այրէ՛ր որդի առաջի⁽¹⁾ ծնողի իւրոյ: Եղև հաշուան նոցա ի հրապարակս, զի հաշեցին զքաղցեալս ի հրապարակս: Սկսան յածել եւ խնդրել ապաւինութիւն ի միւսում կողմանց: Ղովթ էր ապաւինութիւն ի Սողոմ, ի խել զնա եկին Սողոմացիքն: Առ զնա անտի ստուգութիւնն, զի մի՛ ապրեցին ի պատճառս նորա: Զի զլացան զառաջին փրկութիւն նորա, ի վերջին բարկութեանն կոտորեցան: Զի հայեցաւ ստուգութիւնն ի նա՛ եւ ի նոսա ընտրողորաւ: Թէ ընդ նոսա կորիցէ, չէ՛ աւրէն: Թէ ընդ նմա կեցցեն, չէ՛ արժան: Զի ոչ ամպարըշտեցաւ ըն զնոսա, ո՛չ եթող կորնչել ընդ նոսա: Եւ զի ոչ զարձան ի ձեռն նորա, ո՛չ ետ նոցա թէ ընդ նմա կեցցեն: Զի ոչ հաղորդեցաւ ընդ նոցա Ղովթ, ո՛չ կցորդեցաւ ի հարուածս նոցա: Զի աւտարացան յարդարութենէ նորա, ո՛չ ապրեցան յազաթս նորա: Եւ մեք երկիցուք եղբարք, զի զլացա՛ք զերկու փրկութիւնսն: Մի փրկութիւն զլացան նորա, երկս փրկութիւնս զլացաք մեք: Եւ այժմ զի հեղաւ բարկութիւն, հեղցուք զսիրտս մեր լալով, զի մի՛ պահանջեցէ վերջին բարկութիւնն զառաջին փրկութիւնն զոր զլացաք: Կութք ի պահս զիսկեցան, հունձք եւ բարկութիւն ի միասին: Ընտրեցեք իրրեւ զընտրողս, կշտամբեցէք իրրեւ ի կշիռս, թէ որո՞ւմ ի կողմանցն արժան է զիւր, յաղթել ընկերի իւրում: Ի ստացուածս⁽²⁾ ճեպեցուք, թէ վասն անձանց աղաչեսցուք: Եթէ չիք ի մեզ ընտրողութիւն, եկայք ստացո՞ւք ի չարէն: Չար այն որ զրկէ զըհանձար, նա՛ զնէ մեզ սիրտ եւ հանձար: Զամենայն ինչ զոր ունի մարդ, ընդ անձին իւրոյ⁽³⁾ փոխանակէ տալ: Մեք ի ժամ բարկութեան, զանձինս տամք փոխանակ ընչից մերոց: Կորուսիչն անձանց, զիտէ թէ ա-

ռաւէ՛լ է անձն քան զամենայն: Մեք չեմք զիտակ անձանց, թէ զիւրոյ եւ քանիտան է: Լինի մեզ զարձեալ ուսուցիչ, մահ բարեկամ սատանայի: Զի թէ եղիցի սուգ ի տաւնի, ծածկէ՛ սուգն զտաւնն: Եւ թէպէտ եւ տաւնն աղբիւր քաղցր է, եւ քաղցրութիւնն արբուցանէ ամենայնի, զառնացեալ է ի նմա սէր սղոյ վասն որոշման սիրելոյ իւրոյ: Խափանի յամենայն զործոց եւ զազարէ՛ յամենայն շինուածոց: Լուէ յամենայն աւգտութեանց, եւ առնէ՛ զայն որ չեն աւգտու: Մեզ չերկուց իրաց աւրէն է խափանել եւ հոգալ զանձանց: Մի, վասն նոցա որ կորեանն, եւ միւս ես վասն անձանց, վասն նոցա լացցուք սիրով, եւ վասն անձանց խնդրեսցո՛ւք երկիւղիւ: Միովն երկուս չահեսցուք, զաւգուտ անձանց եւ զեղբարց մերոց: Եթէ մի մեռեալ խափանէ զաւուրս, զամենայն զտուեն քաղաքին եղբարց եւ անգամոց, խափանեսցի՛ քոյր իւր ի բեկման նորա: Աշխարհս սուռն է Ազամայ, աղէտ մե՛ծ է ի տան հաւր մերոյ: Ուստերք եւ զստերք Ազամայ, լացցո՛ւք վասն կարւոյն հասարակաց: Իմաստնացաք առաջնովքն, եւ ուսեալ է եղևաք միջնովքս: Լուաք զառաջնոցն եւ զմիջնոցն: տեսա՛ք եւ զվերջինն: Եթէ ժպրհեսցուք իրրեւ զառաջինսն, յաճախեսցո՛ւք քան զառաջինսն: Եւ եթէ ծուլեսցուք քան ըզմիջինսն, առաւել տանջեսցուք քան ըզմիջինսն: Եւ եթէ ամպարչտեսցուք վերջնովքս, եղիցուք առաջինք ի հարուածս: Եւ եթէ հաճոյք լիցուք վերջնովքս, եղիցուք առաջինք ի պարգևսն: Աւրհնալ է որ ջնջեաց զառաջինսն, զի երկեցուցէ՛ նոքա՛ք զմիջինսն: Գոհութիւն այնմ որ հար զմիջինսն, զի խրատեսցէ՛ նոքա՛ք զվերջինսն: Աւրհնալ է որ ջանացաւ ընդ առաջինսն, եւ աշխատեցաւ եւ ի միջինսն: Եւ ոչ ձանձրացաւ եւ վերջնովքս, զի ժիր է առ աւգնել: Գոհութիւն այնմ որոյ զաւագան իւր յաւգուտ կարճեաց զժպրհսն: Գոհութիւն այնմ որոյ զուրթ իւր, յաւգուտ ողորմի զարձեղոց:

Ձեռն ներսիս Սրբազան արքայսկոպոս Տառնի, եւ սուրբնորդ սուր յոսիս Սիւնոյ, որդի Աշխի սեւաստախ սսացաղ սուրբ մատենիս յիշեցիք ի Քրիստոս հանդերձ գեղեցիկ եւ ծաղկեալ չորեակի հարազատսն: Հերմի, Ապիւրսի, Շահանախի եւ Գրիգորի:— Եւ զիս զմեղուցեալ գրիս Յովնանեկ աշակերտ նորիս: Եւ Աստուծ մեզ յիշողաց⁽¹⁾ եւ յիշեցիցոց ողորմեցի:— Ամէն:—

(1) Եթեմական գրեալ է՝ **առի**, զոր ուղղէ սրբադիւն զնեով **աք** ի վերայ չողին:
(2) Եթեմական նախ գրեալ՝ **ստացուած**, յոր յաւելու ուղղիցն **ս**:
(3) Ի յաւանցս զնէ բուն իսկ գրիչն՝ **ամ**, ուստի ընթեանիլ՝ **իւրում**:

Հրապարակեաց
Յ. Յ. Մ.

(1) Այսպէս յօթնական:

Ս. ՅԱՎՈՒԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ Ս. ՅԱՎՈՒՄՅԱՆ

ՍԻՌՆԻ 1927 Վրդ թիւին մէջ բացատրած էինք այս զարաւոր հաստատութեան Մատենա-գարանին ճոխացման և կատարելագործման պէտքը, և Հայ ժողովուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրած էինք մասնաւորապէս սա կէտին վրայ թէ Ս. Յակոբայ Մատենադարանը ամէնէն ապահով կեդրոն մըն է Հայ մտքին և Հայ Մամուլին այլազան արդիւնքները պահպանելու և օգտակարապէս կիրարկելու համար զանաւոր իրրեւ ազ-րիւր նորագոյն ուսումնասիրութեանց:

Այսօր անգամ մըն ալ կը կրկնենք մեր կոչը և կը խնդրենք որ հին Ձեռագիրներ, հին և նոր տպագիր գիրքեր ունեցողներ, թերթերու և հանդէսներու հաւաքածոյ պահպանողներ, ինչպէս նաև հեղինակներ և հրատարակիչներ բաժին մը ունենան մեր Մատենադարանի ճոխացման գործին մէջ:

Մեր կոչին հետ հրատարակած էինք նաև նութագրութեան ընդարձակ ցանկ մը, որուն վրայ այս անգամ կ'աւելցնենք հետեւեալ մատենական նուէրները.

1. Գեր. Միքայէլ Եպս. Աղանունի՝ Etudes, Revue Catholique d'Interet Général-ի 1924 տարուան հաւաքածուն:

2. Գեր. Մատթէոս Եպս. Գայրոգճեան՝ վից հասար այլեայ հայերէն գիրքեր:

3. Արմ. Եփրեմ Վրդ. Պէղրիճեան՝ 115 հատար այլեայ հայերէն գործեր, որոնց մէջ կայ Բագրատունիի Զարգացիոցը, Ոսկերեանի Մատթէոսի Աւետարանին և Գոգոսի Թղթոց մեկնութիւնը, Օգոստինոսի Յաղագս Բաղարին Աստուծոյ, Մատենադարութիւնը Խորենացոյ, Համապատմ. Յուշիկ, և այլն:

4. Գեր. Արաւաւզ Մ. Վրդ. Սիւրմեան՝ Իր Տարեներէն չորս հատար:

5. Բ. Փարլաբեան՝ Երկիմ, Երկիր և Խորհուրդ:

6. Կերեղ Թոյրեան՝ Ծով-Կեղևիկ:

7. Լեոն Եփրեմեան, Տրթ. Բ. Թաղարեան, Լ. Տ. Եփրեմեան, Կարապետ Անդրեանեան և Ս. Փրկչի Միարան Իսրայէլ Յարութիւնեան՝ այլեայ հայերէն գիրքեր նուիրած են, որոնց ամէնուն ալ խորին շնորհակալութիւններ:

ԺԱՌԱՆԳԱՌՈՐԱՅ ՊԱՏՈՒԱՍԷ

Երուսաղէմ քաղաքի մէջ Աշտան Typhoid մը երեան կուգայ առհասարակ ծագումը դեռ չէ ճշդուած այս հիւանդութեան, թէ և կը կարծուի որ կոյուղիներէ պարարտող բանջարանոցներու կանաչեղէններն ըլլան պատճառը: Վերջապէս այս տարի՝ Պաղեստինի Բժշկական Վարչութիւնը այդ հիւանդութեան առաջիկա առնելու համար հրահանգ տուաւ ժողովուրդին որպէս զի պատուաստութիւններարկումով զպատուաստողներուն տու-գանք սահմանել: Այդ պատճառաւ Սրբոց Յա-

կոբեանց Միարանութեան անդամներ և ժառանգաւորաց Վարժարանի բոլոր աշակերտներ և ըն-ծայարանի Սարկաւազունք կրկնակի պատուաս-տեցան Դիֆթերիի մէջ:

Ամէն մարդ հազիւ շունչ առած էր, և ա-հա Բժշկական Վարչութիւնը նոր յայտարարու-թեամբ ժողովուրդը հրաւիրեց պատուաստու-լու մազկախտի (Small-Pox) դէմ: Այս վերջինը Հայէպէն երբեք է համարող մը, և վարակումը խափանելու համար արուեստաւ պատուաստումը պաշտանական հրահանգը:

Շնորհիւ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն՝ երկու հիւանդութիւններն ալ ան-հետացան:

Գահութեամբ կ'արձանագրենք թէ Պաղեստինի Կառավարութեան Առողջապահական Վարչու-թիւնը երկրին ամէնէն լաւ կազմակերպուած հաստատութիւններէն մէկն է:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՊԱՋԱՐԸ

Հ. Բ. Բ. Միութեան Երուսաղէմի Մատենա-դին նախահեռնութեամբ, ՈՐԲԵՐՈՒ ԿԻՐԱԿԻՆ ԸՆԿԵՐԱՆ Կանոնը արդիւնաւորելու համար, Տի-նեանց Յանձնաժողովին անձնուէր ֆաներով տար-րուեցաւ: Հայկական Պազար մը, Դեկտ. 7. Գե. կէսօրէն ետքը, ժամը 3—7, բարձր հովանաւոր-ութեամբ Ն. Վ. Լէւի Բլումբըրգի, ժառանգաւոր-աց Վարժարանի օրանին մէջ, զոր Տեսչութիւ-նը սիրայօժար արամազրած էր այդ նպատակին:

Պազարի մէջ ի վաճառ հանուած գլխաւոր նիւթեր էին՝ հայկական ձեռագործներ կտաւի և մետաքսի վրայ, ինչպէս նաև Կուստինայի յախ-ճապակիներ, և այլն:

Որոշեալ ժամուն Ն. Վ. Լէւի Բլումբըրգ, և Երուսաղէմի Կառավարիչ Վեմ. Քիթ-Բոյ ներկայ էին: Յանուն Ամեն. Ս. Պատրիարք Զոր, Բարդէն Սրբաւոր ուղղունց Բարձր հիւրերը և բոսա բաց-ման ազօրներ Յետոյ Ն. Վ. Կառավարիչ Քիթ-Բոյ խօսեցաւ՝ բացատրելով Բարեկարծականի նը-պատակն ու գործերը, որմէ յետոյ Ն. Վ. Լէւի Բլումբըրգ, իրրե ծանօթ մը հայկական ձեռագոր-ծին, պանծացուց Հայ տիկնանց հարտարութիւ-նը այդ հիւրին մէջ: Եւրոպայի այցելուներու ընտիր խումբ մը եկած էր: Երուսաղէմի Անդ-րիւնքին, արարերէն և երբայերէն թերթերը օրե-րով ծանուցած էին Հայոց Պազարը համակրա-կան խօսքերով: Յետոյ Ս. Պատրիարքը իր փո-խանորդը զրկած էր: Անկիւրան Եկեղեցւոյ ներ-կայացուցիչները հոն էին: Հապէշներու Տեսչը անմամբ եկած էր երկու կղերներով:

Երուսաղէմի մէջ մէկ տակի պազարներ կը տարբարին նոյն. և Դեկտ. ամիսներու ընթաց-քին: Հայեր առաջին անգամ կը տարբերին պա-զար մը, և առաջնութեան զնահատանքն ու գո-լատանքը խից Հայոց Պազարը՝ իր հաշակաւոր-ութեան, կանոնաւորութեան և ի վաճառ հա-նուած ապրանքներու ներութեան, զեղեցի-թեան և զինքնու չափաւորութեան կողմէն: Նիւ-թական հառթիւր եղաւ 170 սակի, բայց անհամե-մատ բարձր եղաւ բարոյական նշանակութիւնը Հայոց Պազարին:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

1. **ՆԵԱՆԱԽՈՐ ՕՐՔԵՐԱՆԵՐ.** (պատկերազարդ) Գրեց՝ Յովն. Աւագ-
եան, հրատարակութիւն Հայ Կրթական Հիմնարկութեան, սպ. Ներսո, Նիւ-Եորք,
8° էջ 162, գին 1 տոլար:

2. **ՄԱՐԱՇԻ ԶԱՐԴԷ** 1920-ին, եւ պատմական համառոտ տեղեկանք
մը իր անցեալին վրայ. Պատկերազարդ. պատրաստեց Յովնէի Տէր-Վարդան-
եան. Տպագր. Արաւս—Բ. Թովալեան, (Հայէպ) 1927. 8° էջ 132, գին՝ Պա-
ղեսիմ եւ Եգիպտոսի համար 10 դր. եգ.—Ամերիկայի համար՝ կէս տոլար.
—Սուրիոյ համար 20 դր. ողջ, կամ 10 ժրնգ.:

3. **ԳԵՂԵՅԻ ԱՍՏՈՐԱՆԻՔ.** Բ. Շարֆ, գրեց եւ հրատարակեց
Գեորգ Արֆ. Ապանեան. Տպագր. «Կիւրէմպէրկ» Կ. Ն. Մագասնեան, Կ. Պո-
լիս, 1927, երկար 8° էջ 128. գին 60 դր. 50 սէնդ:

4. **ASTOUR NAVARIAN. Le SOLEIL D'AUTOMNE. Poèmes. Lettre-Préface**
de M. Auguste DORCHAIN. Paris, Ed. P. Balenz. 1927, p. 55. Prix: 4. Francs

5. **ԳՐԱԴԱՆԻ ՏԱՐԵՑԱՅՑ.** Սիմոն Գաբամանեանի. 1928, Թ. Տարի-
Գին մէկ շրիլին:

6. **ՀԱՅ ԲԱՆԱԳՐԱՆԻ ՄՏԵՐԻ ԶԱՐԴԱՅՈՒՄԷ** եւ Հ. Յ. Դաւ-
անկցութիւնը. Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան. հր. Հ. Յ. Դաւանկցութեան, Փարիզ,
1927 8° էջ 156:

7. **ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ.** Ազգային Խնդիրներ. Պատասխան առ Պ. Արեւիկ
Ալպոյանեան. սպ. Պարիս. 1927, Մասիս. 8° էջ 42. Գին 5 ժրնգ.:

8. **ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՂՊՈՒՄ.** հր. հր. գրականաւ Կիւրէմպէր Տէմիրեանի,
Թիւ 2. Պատրաստեց՝ Ե. Ա. Ոսկերիչեան. 1928 Բ. Տարի, Տպ. Արաւս, Հայէպ:

“ՍԻՈՆ” Ի ՀԵՏ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ԹԵՐԹԵՐ

1. **ՍԱՀԱԳ-ՄԵՍՐՈԲ,** գրական, գիտական և գեղարուեստական. կը հրատարակ-
ուի ամէն ամսոյ 15-ին. Արտոնատէր և պատասխանատու Տնօրէն-Խմբագիր Միհրան
Նաճարեան. Ա. Տարի, Նոյեմբեր 1927, Պէյրութ, Թիւ 1. էջ 16. Տարեկան բաժնեգին
30 Ֆրնգ. Արտասահմանի համար. հասցէ

Sahag-Mesrob, B. P. 602. Beyrouth (R. L.)

2. **«ՅԵՐԲՈՂԷՆ ԱԷՍԵՐՆԵՐ»**, Պուրկարեան, կը հրատարակուի Սօֆիա:

3. **ՆՈՐ ԱՎԵԴԱՔԵՐ,** Կրօնաբարոյական, Գիտական, Կրթական երկարաթափերթ.
Արտոնատէր՝ Վեր. Կ. Յարութիւնեան. Պատասխանատու-Տնօրէն՝ Տ. Ճ. Խըրրոբեան.
Բաժնետիրական Տարեկան՝ Սուրիոյ համար 2 մէճիս. Արտասահմանի համար 1 տոլար:
հասցէ՝ NOR AVEDAPER, Boite Postale 287. Alep-Syrie:

4. **ՀԵՐԲՈՂԷՆ ՍԻՈՆ,** Հոգևոր Ամսաթիւրթ. Արտոնատէր-Խմբագիր՝ Բիւզանդ Կէօ-
զիւպէտիւքեան, Տպագր. Յարէթ-Պաղտատար, Գահիրէ. 1927. Առ այժմ կը հրատարակ-
ուի ամիսը անգամ մը. էջ 16— Տարեկան բաժնեգին Արտասահմանի համար 6 շրիլին:

ՍԻՈՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկա, Տրոյիքի
երջանակին համար

Mr. APIK KALFAYAN

150 W. Larned St.

Detroit, Mich.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ Ս. ԱՓՈՒՈՅՍ ՏՊԱՐԱՆԷՆ

ՕՐԱՑՈՅՑ

1928 Նահանջ Թուին Քրիստոսի

(Ըստ Հին Տոմարի)

Հանդերձ Յաւելուածով

Գին 2 դր.

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

Կ Ո Ձ

«Հանդէս Ամսօրեայ» ի հայագիտական գործունէութեան քառասնամեայ տարեդարձին առթիւ խմբագրութիւնս լոյս պիտի ընծայէ բանասիրական բացառիկ թիւ մը համեմատական մասնագէտ Հայագէտներու գործակցութեամբ: Աննախընթացօրէն հանգիստաւոր այս թիւը անգամ մըն ալ պիտի շեշտէ թէ «Հանդէս Ամսօրեայ» ի սէր հայրենի բանասիրութեան ինչպիսի՞ գծուարութիւններու գէժ կ'ուզէ մաքառիլ, տարուած այն գիտակցութենէն թէ «գերի ազգերու յարութիւնը մտաւոր շարժումով է որ կը պատրաստուի, բանասիրական շարժումով, անցնալի հետազօտութեամբ»: Պրոֆ. Meillet ի արձակած գեղեցիկ այս վճիռը հայ իրականութեան մէջ կը մնայ դեռ դժբախտաբար ձայն բարբառոյ յանապատի: Մեզի կը թուի թէ «Հանդէս Ամսօրեայ» ի քառասնամեակի տօնին համար որոշուած օրը (22 Դեկտ.) լուսադոյն պատեհութիւնը պիտի ընծայէ մեզի՝ հայագէտ Ուսուցչապետին արտայայտած միտքը ծանօթացնել հայ հասարակութեան, մասնաւորապէս մամուլի միջոցով:

Համեմատական բանասիրութեան մէջ հայ բանասիրութեան դիրքն ու արժանիքը միշտ բարձր պահելու, և այսու երբեմնի և այժման քաղաքակրթութիւնը եւրոպայի ծանօթացնելով, մեր լքուած դատին պաշտպանութեան ի նըպաստ փոքր ազգերու ճակատագիրը վարող մեծ պետութիւններու մօտ բարեկամներ ու համակիրներ շահելու համար՝ յօժարակամ ի սպաս դրած ենք մեր աշխատանքը, մեր ոյժը:

Իրաւունք ունինք կարծելու թէ ամէն Հայու պարտքն է պարզապէս հայ քաղաքակրթութեան տարածման գործին համար «Հանդէս Ամսօրեայ» ի շնայլած բարոյական ու նիւթական ջանքերուն համակրիլ ու սիրայօժար սատարել անոր զարգացման ու բարգաւաճման՝ բաժանորդագրութիւններով ու «Հանդէս Ամսօրեայ» ի դրամագլխոյն կազմութեան համար համակրանքի փոքրիկ նուէրներով: Փոքրիկ այս նուէրներով է որ պիտի կազմենք մեծ ոյժ մը՝ աղբիւրներէն մին ըլլալու զարմանալի ա՛յն զարգացումներուն, որոնք պիտի ներկայացնեն օր մը մեր յարութիւնը, մեր ազատագրումը:

ԽՄԲ. «ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»-Ի

Հասցէ՝

Rédaction «Handes Amsorya»

VII. Mechitharistengasse 4. Vienne (Autriche)

ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒՆ

Էտէմիլիցի Սուքիաս Յակոբեան, այժմ 37 տարեկան, որ Իզմիրի գէպքին խոյս տուած է քաղաքէն և չոգենաւին մէջ գինք տեսնող եղեր է: Յիշեալին բնակավայրը գիտցողներէն կը խնդրուի անոր մասին տեղեկացնել իր եղբօր հետեւեալ հասցէով.

Simon Hagopian,
Armenien Convent
Jerusalem (Palestine)

Եղեսացի Նիկողոս Կատարեան, 32 տարեկան, որ 5 տարիէ ի վեր Ամերիկա կը գտնուի: Ժամանակ մը Պոստոն բնակելէ յետոյ՝ անցած է Նիւ Եորք: Յիշեալի մասին որ և է տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել իր մօրը՝ հետեւեալ հասցէով.

M^{rs}. Eva Cadarian
Armenian Convent.
Jerusalem (Palestine)